

CARDILLO DE VILLALPANDO, Gaspar

Commentarius in librum Perihermenias
Aristotelis : cui adiectae sunt
quaestiones illae quae ad explanandam,
uberius eius sententiam conducere
videntur / autore Gasparo Cardillo
Villalpandeo... -- Compluti : Ex
Officina Ioannis Brocarij, 1558

[2], 40 h., A2, B-L4 ; 4°

Apostillas marginales

1. Aristóteles. Organon-Crítica e
interpretación 2. Aristotele. Organon
-Kritika eta interpretazioa 3. Lógica 4.
Logika I. Título

R-6471 Ejemp. falta de port. -- Datos
tomados de CCPB, 4309. -- An. ms. en h.
de guarda. -- Enc. perg. -- Encuadernado
con: Commentarius in libros Aristotelis
de posteriori resolutione : cui adiectae
sunt quaestiones proposito negotio
consentaneae / autore Gasparo Cardillo
Villalpandeo... -- Compluti : Ex
Officina Ioannis Brocarij, 1558

Ad lectorem bacalarius
sanctus nieua Segobiensis.

Barbaries animos audaces passa repulsam
Concipit in sophiam, dira que bella mouet,
Cedat vt eloquio latio sacrisque Camænis
Cogitur, atque situ squalida possit opem.
Vt que solet prænsare manus, qui munera circi
Ambit, & in plebem prodigus esse solet.
Haud aliâs in culta suum prece possit honorem:
Et fidit precibus, pollicitis que suis.
Sidera cum radios fugiant hyperione nati
En nebula ethereum prouocat atraiubar.
Non aliter Cardillus adest, cui cedere doctos
Constat, & indignum barbarus esse putat.
Sed redit vt palma parta Sol clarior, æque
Gasparus en fuso clarior hoste manet.

COMMENTARIVS

IN LIBRVM ARISTOTELIS

PERIHERMENIAS, HOC EST DE

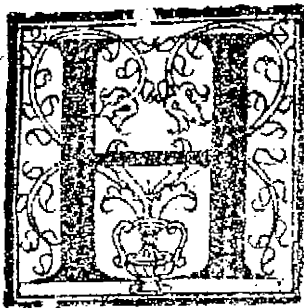
interpretatione. Huic adiecimus

eas quæstiones quæ pertine-

re videntur ad explana-

tionem sententiæ

Aristotelis.

*H*ætenus enarrauimus quinq; voces Porphirij, *Enarra-*
& decem Aristotelis categorias. Iam vero ra- *tionis or-*
tio interpretationis à nobis suscepta postulare vi- *do atque*
detur vt librũ de interpretatione, opus mea sen- *ratio.*
tentia longe impeditissimũ, difficilimumque in-
terpretemur. Vt tamen nostrum morem, & con-
suetudinem retineamus anteaquam sententiam Aristotelis inqui-
ramus pauca nobis præfanda erunt: necessaria illa quidem ad intelli-
gendum exactius quid velit nobis in hoc libro tradere Aristoteles.
Cum autem ordo rerum quæ traduntur si intelligatur à nobis magnũ *Cicero.*
emolumentum affert, est enim ordo, vt scribit. Cicero, lib. primo offi- *Ordo qd*
ciorum rerum compositio, aptis, accommodatisque locis, de eodem mi- *sit.*
tio pauca mihi dicenda sunt.

¶ Quem ordinem seruent libri Ari-
stotelis de Dialectica.

*I*N libris quibus logicam tractat, Aristotelis mens est, Vt dictum *Scopus lo-*
est à nobis vberius quæstione tertia præambula quinq; vocum, ra- *gica.*
tionem docere, & præcepta tradere, conficiendi demonstrationem,
quæ esset instrumentum aptum ad explicandas omnes artes, & re-
gula, ad quam omnia expenderentur. in super etiam modus comparã-
di disciplinas omnes. Opere pretium ergo fuit ea explicare prius, qua

B

Quæstiones

Demonstratio. ad eiusdem constructionem pertinerent, quare cum demonstratio quidam Syllogismus sit. cap. iij. lib. i. de priori resolutione, de Syllogismis prius differendum fuit. Et quoniam Syllogismus propositionibus constat, ut propria materia, De propositione prius agendum fuit. at qui natura enuntiationis docetur ab Aristotele in libro de interpretatione merito igitur hic liber ante libros resolutorios collocari debuit.

Ante libros resolutorios collocatur liber de interpretatione. Quare hic liber consequitur categorias, unde simplices voces capiendæ sunt, quibus propositio efficitur. atque constat. antecedit verò libros resolutorios in quibus de syllogismo, atque eius formis agitur: quibus efficiendis hic liber materiam suppeditat.

Quæ sit mens Aristotelis in hoc libro.

Sed quoniam poterit statim rogare quispiam quæ sit subiecta materia. aut quid illud sit de quo in libro de interpretatione agitur ne lectorem diu suspensum teneam paucis verbis dubitationem istam adimam. Subiectum ergo huius libri est enuntiatio, quoniam est de quo in presentia disputatur.

Enuntiatio subiectum est. Propositum verò Aristotelis est explicare nobis enuntiativam orationem non omnem illam quidem, sed simplicem duntaxat. Ut autem quæ ista enuntiatio sit minori negotio possit intelligi referenda nobis statim sunt differentia atque formæ orationis, ut enuntiativam accipiamus.

Oratio enuntiativa quinque partes habet. Ergo oratio quinque partes habet una est vocativa, ut heodum ad me altera. imperativa ut vade, age nate, voca Zephiros & labere penis.

Vocandi. Tertia interrogativa ut. Quod genus hoc hominum, quæ de hunc tam

Imperandi. barbaram morè permittit patria. Quarta optativa, ut Utinam libeat

Interrogandi. mecum tibi sordida rura, atque humiles habitare casas. Postrema enuntiativa, ut. est modus in rebus sunt certi denique fines. Cætera enim

Optandi. orationum genera ad hæc ipsa, tanquam ad prima capita referuntur:

Enuntiandi. nam deprecativa, qualis illa est. per ego te deos oro sub optativa collocatur. appellandi oratio, subvocativa. oratio dubitandi, sub interrogativa, oratio iurandi. ut per caput hoc iuro. & exponendi, ut esto

Cetera genera orationum ad ista referuntur. egram nulli quondam flexere mariti. & supponendi ut positum sit

terram esse mundi centrum. coll. cantur sub oratione enuntiatiua. Ergo cū tot sint genera orationum Aristotelis in præsentia propositū est indicare quæ sit oratio enūtiatiua, atque illam explanare, hoc nobis ipse Aristoteles significat. cap. de oratione. cum inquit. Cæteræ igitur relinquuntur rhetoricæ enim. l. poetica conuenientior est earum consideratio. Enuntiua verò presentis est speculationis.

Propositū
Arist.

Ratione verò eadem sententia persuadetur: quæ ita colligitur. In præsentia solum agitur de ea oratione, qua mentis concepta interpretamur: hoc solum fit. enuntiatiua. ergo hanc explicare est animus. Discursus legitimus est, maior verò probatur à fine logica sumpto argumento. est enim (vt duximus) eius finis. docere rationem conficiendi demonstrationem quæ sit instrumentum separandi verum à falso. Quare debet cōstare illa orationibus in quibus est verum aut falsum. huiusmodi sunt illæ quibus interpretamur mentem, atque animum. Idem constat ex titulo lib. inscribitur enim πῶς ἐπιεικῆς hoc est de interpretatione quoniā in eo differitur de instrumento illo quo mentem interpretamur.

Ratione
eadē sen-
tentia cō-
uincitur.

Minor vero probatur illis verbis Aristotelis in cap. de oratione, enuntiatiua, non est omnis oratio, sed illa in qua verum. l. falsum est. quare in oratione enuntiatiua est verum. l. falsum atque ex consequenti illa est interpretes animi. quod autem hoc non insit vlli alteri generi orationis Arist. refert eodem cap. his verbis. non autem omnibus orationibus inest. verum inquam aut falsum. addit. Nam deprecatio oratio quidem est. sed neque vera est, neque falsa. atque vt vno verbo cuncta complecteretur ait. Cæteræ relinquuntur &c.

Hoc autem ratione persuadetur cum enim duplex sit animi pars. Quod sonat vna qua cognoscimus, vt intellectus. Cogitatio, opinio, phantasia, sensus, altera appetendi vt voluntas, ira, cupiditas, istarū partium, prior verum, aut falsum continet. posterior verò minime. vt Cicero. etiam refert. lib. primo officiorum his verbis. Cum motus animorum duplices sint, alteri cogitationis, alteri appetitus. Cogitatio in verò exquirendo maxime versatur, appetitus impellitur ad agendum. Orationum verò ea solum quæ enuntiatiua est in parte cognoscendi est posita.

Quod so-
la enūtia
tio inter-
pres ani-
mi sit.
Cicero li-
bro prio-
officiorū.

Quæstiones

Enuntia-
tio.
Cetera o-
rationes ab
enuntia-
tione expli-
cant affe-
ctus.

Cetera in parte bruta, atque experte cognitionis. ergo tantum enun-
tiatiua oratio vera vel falsa est, atque ex consequenti illa tantum in-
terpres animi est. quod autem enuntiatio sit in ea parte animi ipsum
nomen indicat. Dicitur enim enuntiatio quoniam interpretatur ani-
mū. quod cetera sint in alia parte animi hinc constat, quoniā omnes
illæ explicant affectus. quod ita probatur quoniam qui cupit ab alte-
ro quidpiam obtinere, aut cupit sermonem, aut rem, si sermonem ex-
primit cupiditatem illam interrogatiua oratione. Vt, dic mihi quo pi-
gnore certes? Si verò rem. l. ipsum, cui loquimur. & hoc efficitur ora-
tione vocatiua vt. heodum ad me. l. aliquam illius operam. tunc verò
aut is à quo petimus inferior nobis est dignitate. aut superior, si infe-
rior imperandi oratione vtimur vt. cia age, vade, gnate, voca Zephi-
ros. Si superior, optatiua. vt. o vtinam libeat mecum tibi sordida ru-
ra, atque humiles habitare casas. Vt enim imperamus inferioribus. sic
obsecramus superiores. quare cum hæc omnia genera orationum ex-
plicandis affectibus seruiant ab ea parte animi proficiscuntur, quæ li-
bidinibus agitatur, & appetitus dicitur, & quæ verum, & falsum
ignorat. Reliquum est vt sola enuntiativa oratio verum dicat aut fal-
sum, atque ex consequenti ad philosophos spectet. Vnde colligitur de
hoc vno orationis genere in presentia orationem haberi.

¶ Quis sit titulus aut inscriptio.

Interpre-
tatio tri-
fariam v-
surpatur.
1
2
3

Inscribitur hic liber τὸν ἐρμηνεύειν, hoc est de interpretatione. in-
terpretatio verò trifariam vsurpari solet. Primum interpretatio di-
citur elegans atque ornata locutio. Deinde demonstratio rei alicuius.
Tertio oratio quæ exprimit cogitata mentis, enuntiationem vulgo ap-
pellamus qua significatione vsurpatur in presentia ab Aristotele.
Cum librum appellat de interpretatione.

Materia Hinc constat materiam huius libri esse enuntiationem. nam titu-
lus paucis verbis completitur id de quo agitur.

Obiecto. Sed obijciat aliquis nonne Arist. in presentia de nomine, & ver-
bo agit, atque de oratione? Non est igitur existimandum subiectum,
tantum esse enuntiationem. Dicendum est optimo iure inscribi li-
brum

brum de interpretatione, & subiectum eius vocari enuntiationem: etiam si quæ numeravimus explicetur hoc loco, quoniam omnia illa gratia enuntiationis explicantur ut inquam illa exactius explanari possit. explanatis prius eius partibus nomine scilicet, & verbo. atque etiam genere, hoc est oratione. Cum autem enuntiationis duplex genus sit, una est simplex quæ cathogorica vocatur. altera conditionalis, aut coniuncta. quam vulgo appellant hypoteticam, Aristoteles de utraque differit: sed potissimum quidem de enuntiatione simplici. Ratio est quia hæc simpliciter, atque omnino interpretatur animi concepta. atque ideo maxime conducit ad conficiendam demonstrationem, quæ ad scientiam comparandam petirnet hypotetica namque propositio non servit cognoscendæ veritati, neq; confitiendæ demonstrationi. Primum quidem quoniã interdũ aliquid à sumit quod sola hypotesi verũ est non simpliciter, atq; omnino, ut si currit movetur. Deinde quia syllogismi ex hypotesi in nulla trium figurarũ possunt confici. atqui propositio ad syllogismũ præsertim verò ad demonstrationem refertur. Quod verò non pertineat id genus propositionis ad syllogismum ex eiusdem constat finitione. est enim syllogismus argumentatio in qua possitis quibusdam aliud colligitur. at hypoteticæ propositiones non sunt propositiones, sed suppositiones. neque ponuntur in syllogismo sed supponuntur.

Cur aliarũ partium meminerit.

De qua enuntiatione differit.

Hypotetica propositio. Prima ratio.

Quibusdã possitis

Quibus nominibus significetur enuntiatio.

Enuntiatio verò de qua differit Aristo. in lib. de interpretatione multis nominibus appellatur. Nam propositio, cõclusio, quæstio, & refutatio, aut instantia dicitur. Omnia enim hæc re, & subiecto idem sunt: ratione tamen distinguntur. Propositio enim dicitur quæ ratione ponitur ad aliud colligendum, quo nomine utitur Aristo. in lib. resolutorijs, in quibus de syllogismis differit. Conclusio vero quæ ratione colligitur ex alijs. quæstio: quatenus dubia est: & interrogatur ab aliquo. Instantia est propositio propositioni contraria. ut ait Arist. lib. primo de priori analysi. Enuntiatio quatenus interpretis animi est, & hoc sensu accipitur in præsentia. Duæ quidem partes quæ-

Propositio.

Cõclusio.

Quæstio.

Instantia.

Enuntiatio.

Quæstiones

stio, & instantia ad dialecticum pertinent. atque ideo illas explanat Arist. in Topic. Quo loco de dialectica disputat. Propositio, & conclusio, quæ ad logicam attinent cuius finis est augmentatio ad libros pertinet resolutorios.

¶ Vtrum hic liber sit Aristotelis.

Veteres quidam enarratores Aristotelis in quæstionē vocare solent vtrum liber de interpretatione sit Aristotelis, an cuiuspiã alterius autoris quam quæstionem explicare operepretium fuerit. antequam alio properemus. sunt qui dicant hunc librum non esse Aristotelis. in hac sententia est Andronicus Rodius, vt est apud ammonium initio commentariorum in hunc librum adducitur hoc argumēto quoniam quicumque est autor huius libri, initio appellat concepta animi passiones animi, & inquit de his dictum esse in libris de anima. atqui nullus locus est in libris de anima in quo Aristot. appellet conceptus animi passiones. quare. l. libri de anima non sunt Aristotelis cum in eis simile testimonium non reperiatur. l. hic liber qui de interpretatione inscribitur. Cum autem aperte cōstet multis magnisq; argumentis quod nos eo loco dicemus, libros de anima esse Aristotelis proculdubio inquit Andronicus liber de interpretatione non debet putari Aristotelis.

Verū tamen Andronici sentētia hac parte probari mihi nullo modo potest. hic enim liber si quis alius est Aristotelis, autores sunt vniuersi græci enarratores. autor est etiam Aristot. qui sæpenumero huius libri mentionem facit. opera Deinde atque studio aristarchi qui vt morem gereret Ptholomeo libros Aristotelis nothos & adulterinos à proprijs discreuit liber de interpretatione Aristoteli concessus est. in quo inest magna copia sententiarum, & preceptorum, multa obscuritas dictionis. quæ frequentissima sunt in Aristotelis scriptis.

Non debuit autem Andronicum perturbare illa Aristotelis sententia initio huius libri quo loco appellat conceptiones animorū, passiones, de quibus ait plura se dicere in libris de anima nam Aristot. cap. i. lib. i. & lib. ij. non semel. atque etiam. ij. concepta mentis appellat

pellat passiones vel affectus ille vocat quoniam cognoscendo ut ille ait anima patitur quodammodo.

¶ Quo pacto liber diuisus sit ab Aristotele.

Vulgo ferunt hanc disputationem de enuntiatione Aristotelem duobus libris complexum fuisse verum si diligenter rem consideremus planè comperiemus apud Arist. vnum duntaxat de hac re librum esse. qui in sectiones quasdam diuiditur. Nos verò habita ratione rerum de quibus in eodem libro agitur, eundem in quatuor partes distribuimus. Ista enim diuisione proposita facilius reliqua consequemur. In prima parte differit Aristoteles de principijs enuntiationis, nempe de nomine, & verbo, atque id facit suo more. Solet enim ille ea dicere initio quæ iuuant ad reliqua facilius intelligenda quod fecit cum de categorijs disputaret, atque etiam in reliquis disputationibus. Vbi verò nomen atque verbum explanauit, de enuntiatione differit. Enuntiatione materia est huius libri. non quæuis illa sed simplex ut dixi superius. hac duplex est. vna quæ subiecto, & prædicato tantum constat. Ut homo currit homo vincit. in qua homo subiectum est, vincit prædicatum, altera verò in qua præter subiectum & prædicatum est etiã tertius terminus, qui dicitur appredicatum ut homo est animal. in qua verbum est appredicatum existit (est autem appredicatum subiecti, & prædicati vinculum.) In secunda parte huius libri Arist. de illa enuntiatione differit, quæ subiecto, & prædicato tantum constat. In tertia verò de ea cui præter subiectum, & prædicatum inest etiam appredicatum, & quæ signum, aut generale, aut speciale in se habet. Quoniam verò saepe contingit ut enuntiatio cum modo existat ut Socrates perspicue disputat, apte concludit. In quarta parte huius libri explicat Arist. illud genus enuntiationis quod cum modo existit.

¶ Argumentum capituli primi.

Explicuit Aristoteles in categorijs, quæ esset natura vocum singularum, & quæ similiter habitudo, in hoc libro differit de enuntiatione

Commentarius in librum

riatione quæ ex vocibus illis efficitur, constat quæ hoc ut efficiat commodius à partibus enuntiationis exordiū sumit. Sunt illæ, nomen & verbum. quoniam verò nomen atque verbum ex institutione significant, non natura, præterea non declarant verum aut falsum quæ nomina sunt, atque verba, Docet præsentis capite quod est veluti prohemium reliquorum, nomen, atque verbum positione significare argumento sumpto à simili. Deinde probat nomen, & verbum per se neque verum continere, neque falsum. argumento à maiori.

¶ Caput primum.

Primum oportet constituere quid nomen, quid verbum.

Aristoteles exordium sumit ab enumeratione eorum de quibus disputaturus est præsentis libro. est sanè animus Aristoteli dicere quid sit enuntiatio, & quod eius formæ. Deinde quæ sint eius affectiones oppositio inquam, & æquipolentia, ut exponat autem rationem conficiendi enuntiationem aperit, quid nomen sit, atque verbum, quæ sunt partes enuntiationis.

In primis cum Aristoteles narrat ea de quibus disputaturus est inquit. Primum oportet constituere græce est verbum quod significat ponere. Hoc verbum multos habet intellectus apud Aristotelem

Constituere. 1
Ponere. 2
3
4
5

primum quidem significat concedere. Unde positio hoc est concessio dicta est, cui oppositio contraria est. Deinde ponere est contra hominum sententiam, atque opinionem aliquid dicere, unde positio ortum habuit, quam Arist. lib. i. Topic. appellat admirabilem opinionem alicuius familiaris in philosophia. huiusmodi sunt stoicorum Paradoxa, ut omnes stulti insanunt. Tertio ponere est polliceri nos quidpiam facturos, cui contrarium est reponere, quod significat sententiam retrahere. Quarto significat supponere hoc est minime probare, sed accipere unde positiones vocantur rerum descriptiones, quæ monstrari non possunt, quod lib. i. de post. Aristo. docet. Postremo ponere est definire. ipse enim definitiones, positiones vocantur, quia ponuntur in demonstratione.

monstra-

mōstratione. Cum ergo tot modis verbum vsurpetur, in præsentia accipitur postrema significatione vt sit constituere, aut ponere, definire. hic enim vsus verbi maxime consentaneus est proposito negotio: Duplex ceteri quodammodo extranei, argumentum est loquendi ratio. ait enim Aristō. primum oportet ponere quid nomen, nam quid sit ad diffinitionem pertinet. Deinde quoniā singula, quæ in præsentia proposita sunt deffinit suis locis Aristoteles, vt plane constat. argumen
tū huius
rei.

Ait ergo Aristoteles primum omnium dicturum se, quid nomen, & verbum sit, quoniam hæc duo, vt dixi, partes sunt enūtiationis.

Sed quæret aliquis quam obrem Aristoteles promittat se in præsentia explicaturum quid nomen, & verbum sit, quæ sunt simplices partes enuntiationis, si est ab eodem in categorijs copiose de vocibus simplicibus disputatum. Verum ista dubitatio facile adimitur, si dicamus alia ratione agere Aristotelem in præsentia de simplicibus vocibus, quàm egerit in categorijs. Neque mirum est de eadē re tractari pluribus locis, si diuersis illa modis, locis diuersis, accipiatur. Modo res eadem nomen, & verbum vocatur. Deinde etiam terminus dicitur, atq; etiam vox simplex, & dictio, diuersa tamē ratione. Voces enim vocantur, quatenus nature instrumenta sunt, & seruiunt explicandis cogitationibus animorum. Si tempore vox significet, aut sine tempore, subiectum est. l. predicatum, & nomen & verbum dicitur. terminus, est extremum propositionis. Dictio est pars affirmationis, & negationis. ergo determino in lib. de priori, analysi differit. in quibus resoluit conclusionem in principia. de vocibus quæ habitudinem inter se seruant, in categorijs. de nomine, & verbo, quæ partes sunt enuntiationis, in lib. de interpretatione. Non debet ergo vlla ratione hoc nomine increpari Aristoteles vt à quibusdam Neotericis scriptoribus temere reprehenditur. Prima
quæstio.
Cur & sim
plicibus
vocibus
hoc loco
differat.
Eadē res
multis no
minib⁹ si
gnificat.
Voces.
Nomen.
Verbum.
Termin⁹.
Dictio.

Quæret fortasse quispiam quid causæ sit, cur cum sint octo partes orationis, tam latinis, quàm grecis hominibus Aristoteles prætermittit cæteris nominis tantum, atque verbi mentionem fecerit dum pollicetur se istas duas partes explicaturum? Nunquid cæteræ partes non pertinent ad enuntiationem, quam in præsenti libro contendit ex- Secunda
quæstio.
Cur præ-
termittit
alias par-
tes oratio
nis.

Commentarius in librum

planare in librum. Huic tamē dubitationi facile satisficiemus si paucis perstringamus, quæ Hamonius longo sermone differit de eadē re.

Octo partes orationis ad tres classes rediguntur.

Sciendū ergo in primis est quod octo partes orationis ad tres classes aut ordines rediguntur. earum enim quedam significant substantiam, seu personam. alia actionem, seu passionem, in substantia: alia denique habitudinem significant partium reliquarum, res exemplis constabit. nomen enim substantiam rei significat, pronomen personam primam, aut secundam, aut tertiam. verbum significat actionē vel passionem, vt. Vro, lēdo. Vror, lēdor. Participium partim ad nomē refertur partim ad verbum ceteræ omnes orationis partes habitudinem tantum significant, atque ex officio, nomen, appellationemque inuenerunt. Quāquam ergo octo sint partes orationis Aristot. duas tantum recensuit. Nomen inquam, & verbum, atq; id merito. Cau-

Dua partes orationis satis sunt ad enuntiationem conficiendam.

sa verò huius rei ea est quoniā illæ duæ partes, necessariæ sunt ad efficiendam enuntiationem, & sunt satis tametsi de sint ceteræ. Arist. verò de illis tantū partibus debuit agere quæ sunt necessariæ, & sunt etiam satis ad conficiendam enuntiationem, assumptū probō Arist. testimonio in cap. de enuntiatione. cum ait omnis enuntiativa oratio ex nomine, & verbo componitur. Deinde quia enuntiatio est fidelis animi interpres. Sed ad interpretandum quæ sunt comprehensa animo satis est nomen atque verbum quibus necessario constat enuntiatio ergo merito duas istas partes recensuit. Neutra enim sine altera satis erat. nam qui hominem dicit nihil enuntiat. neque rursus qui dicit curro nisi personam intelligat. Ceteras verò omnes prætermisit Aristoteles quia non sunt necessaria ad efficiendam enuntiationem, nam sine illis constat enuntiatio. vt cum dicimus homo currit, homo vincit. imò verò neq; sunt omnino partes ipsius enuntiationis. sed vincula, aut ornamenta eiusdem. Dialectica verò non per se quia ornamenta, sed partes, atque ideo ad oratorem reliquæ pertinent. Perinde enim se habent istæ partes in enuntiatione vt. Clavi, Calx, & similia in domo. atqui istas nemo partes vocat domus. Sed vincula partium. ergo & hæ sunt affectiones partium quibus enuntiatio constat vel ornamenta enuntiationis, non partes. hoc ex appellatione constat.

Ad orationem quæ partes orationis spectent.

Pronomē

Pronomen namque dicitur quasi nominis personam significans vsur-
 patur enim pronomine . Participium quod a nomine & verbo partem
 capiat. Aduerbiū quod verbo addatur. Præpositio quod interdum
 nominibus, interdum verbis præponatur. Coniunctio quod partes ora-
 tionis vel ipsas orationes coniungit. Interiectio tandem quod cæteris
 omnibus interse ratur. Quare sequitur solum nomen, atque verbum
 esse veras partes enuntiationis . atque ob eam rem vtriusque fecisse
 mentionem Arist. cæteris prætermisissis, quæ sunt locutionis partes vt
 Arist. ait lib. de poesi non enuntiationis.

Pronomē.
 Partici-
 pium.
 Aduer-
 bium.
 Præposi-
 tio.
 Cūiunctio.
 Interie-
 ctio.

Altera etiam ratio. reddi potest cur duas tantum orationis par-
 tes nomen inquam, & verbum, recensuerit philosophus ea est quia
 sub his duabus cætere continentur. Existunt enim in his potestate, at
 que ideo hebraei tres tantum partes orationis faciunt quas vocant his
 nominibus. sem. po. hal mila. Hoc est nomen. verbum, dictio. græci
 quoque nomen, & verbum ponunt atque etiam sine cathogorema. per no-
 men, & verbum, pronomen, & participium significat. Sine cathogore-
 ma, & mila. significat reliquas partes. quæ duntaxat exornant locutio-
 nem. atque ideo earum contemplatio non pertinet ad dialecticos, qui abiecto
 splendore, cultuque orationis veritatem diligenter inquirant.

Arist. li.
 de poesi.
 Sub his
 duabus par-
 tibus reli-
 quæ conti-
 nentur.

Vbi dixit Aristoteles oportere constituere quod nomen, & verbum
 sit, alia quoque refert de quibus est etiam differendum. Cum inquit.

Postea quid est negatio, & affirmatio, & enuntiation, & oratio.

Cum enim propositum Arist. in presentia sit docere rationem co-
 ficiendi enuntiationem, quæ est huius libri subiectum, & affirma-
 tio, atque negatio, enuntiationis partes sunt, vt planè constet: quid sit
 enuntiation explicare operæ pretium est, affirmationem, & negatio-
 nem, Deinde cum oratio genus sit enuntiationis. omnis enim oratio,
 aut enuntiat, aut non enuntiat, aperire oportet orationem vt intelli-
 gamus admodum, atque exacte naturam enuntiationis. est enim
 enuntiation oratio non omnis, vt ait, Arist. sed illa in qua verum vel
 falsum est. quare vt finitio enuntiationis a pertior fiat. Orationem
 explicare necesse est non ergo sine ratione tot vocum mentionem fa-
 cit in presentia Arist.

Cur de af-
 firmatio-
 ne & ne-
 gatiōe dif-
 ferat &
 de oratio-
 ne.

Commentarius in librum

*Cur nō fa-
ciat vocis
mētione.* Quæret aliquis quam obrem Aristoteles prætermiserit vocem,
quæ videtur esse genus orationis sicut oratio genus est enuntiationis,
& non potius illam recensuerit inter cætera de quibus in præsentī li-
bro disputaturus est.

*Vox non
est genus
orationis
sed mate-
ria.* Hæc tamē dubitatio facilē adimitur. Primum quidem si negemus
vocem genus esse orationis, non est enim eius genus sed materia dum
est genus taxat ut Aristot. refert. cap. vij. lib. v. de generatione animalium.
*Secunda
ratio.* Quare non oportuit inter cæteras partes referri hoc nomine. Deinde
dicēdam est eo nomine vocem reticuisse philosophum hoc loco, quod
eius consideratio logica non sit. Logica enim tantum cōtemplatur ea
quæ ex instituto hominum pendent. Cuiusmodi sunt ea quæ retuli-
mus, vox autem naturalis est, & naturæ instrumentum, ut Aristot.
*Vocem nō
cōsiderat
logicus.* in cap. de oratione significat. Constat hoc etiam ex eo quod vox non
homini tantum. Sed cæteris quoq; brutis animantibus concessa est.

*Tertia ra-
tio.* qua sensum iucundi, atque tristis exprimerent. accedit ad hoc eius fi-
nitio. Vox enim, ut refert Arist. cap. ix. lib. iiij. de historia animalium
spiritus quidam est sursum versus elatus partibus quibusdam, velut
*Vox quid
nam sit.* instrumentis absolendus hanc quæstione. l. sect. xi. problemat. aerē
formatū appellat. Quam obrem iure optimo eandē Arist. missam fecit.

*Cur isto
ordīe sex
istās vo-
ces collo-
carit phi-
losophus.* Si roget aliquis quam obrem istarum sex vocum Arist. hoc ordi-
ne mentionem fecerit, facilē ratio reddi potest. ille enim naturæ or-
dinem seruat, & quæ prima sunt, primo loco reponit. quare cum no-
men, & verbum secundum naturam prius sint quam affirmatio, &
negatio, sunt enim eius partes, si quidem necesse est omnem affirma-
tionem, & negationem constare ex nomine, & verbo, ante affirma-
tionem, & negationem collocavit nomen, & verbum. affirmationē
verò, & negationem ante enuntiationem. Cuius partes sunt. Enun-
tiationē denique ante orationem, cuius est etiā pars, itaque vna, atq;
eadem ratio reddi potest collocationis, atque ordinis istarum vocum.

*Cur nō eo
dem ordi-
ne voces
explanet* Cum verò voces istas explanat non omnino eūdem ordinem seruat.
Sed interdum diuersum. tunc maxime cum id postulat ipsa tracta-
tio, quæ accommodari debet hijs qui discunt. quam rem suo loco, &
tempore docebimus.

perihermænas Aristotelis.

7

Vbi Aristo. proposuit nobis ea de quibus disputaturus est, consonum rationi videbatur. ut statim subijceret nominis, atque verbi finitionem. Hoc tamen non fecit, sed prius admonet quænam ea sint, quæ nominibus significantur. nam nisi hoc nos doceret prius non satis exacte intelligere possemus nominis, atque verbi finitionem. in quarum utraque ea vox collocatur significatiua. Nomen enim atque verbum voces vocantur quæ significant ab Aristo. quid autem illud sit, quod significant non docet eo loco, quare necessarium fuit, ut hoc diceret prius, atque ita inquit.

Quam ob rem de significatione vocum differat Aristo.

Sunt ergo ea quæ sunt in voce earum quæ sunt in anima passionem notæ. & ea quæ scribuntur eorum quæ in voce sunt, & quem admodum, neque litteræ omnibus eadem, Sic neque eadem voces. quarum autem hæc primum notæ sunt eadem omnibus passionibus animi sunt, & quarum hæc similitudines, res etiam eadem, de hiis verò dictum est in hiis quæ sunt de anima, alterius enim est negotij.

in natura
res
conceptiones
voces
quatuor

Quatuor sunt quæ existunt in natura rerum, res ipsæ. rerum conceptiones. Voces, atque litteræ. hæc verò hunc ordinem seruant, ut primo loco res sint. Secundo conceptiones rerum. post eas voces. postremo loco litteræ. res habent principem locum. quoniam cætera omnia rerum gratia inuenta sunt, aut ab eisdem proficiscuntur. Conceptus enim rerum sunt quoniam à rebus sumuntur, atque in eas desinunt. atque ideo conceptiones rerum ipsis rebus sunt natura posteriores. Consequuntur deinde voces, quas ea gratia nobis natura concessit, ut quæ in animo condita sunt alijs explicemus, & vitam communem agamus. nam cum homo animal sit civile, atque sociale ut Aristo. scribit. lib. primo de republica, ut una cum alijs viueret, & mutua familiaritate vteretur, sermonem accepit. Hoc enim præcipuum datum est homini præ cæteris animantibus ut solus boni, & mali. iusti, & iniusti, ac cæterorum sensum habeat, ut Aristo. refert. cap. ij. lib. i. de republica, atque ideo soli homini sermo datus est ad utile, atque inutile, iustum, & iniustum declarandum. Cæteris verò animantibus vox tantum concessa est, quæ doloris, & iucunditatis est nota, quoniam hæc tenus eorum natura processit, ut molesti, atque iucundi sensum ha-

existunt in natura rerum.
Res.
Conceptiones.
Voces.
Vocum munus.
Cur soli homini sermo contigerit.

per se res sunt passivæ animi. per se res sunt activæ animi. per se res sunt mixtæ animi. per se res sunt simpliciter animi.

Commentarius in librum

Vocis & sermonis discrimē. beant. & hæc inter se significare queant eodem Arist. autore loco citato, atque hoc maxime interest inter vocem, & sermonem, ut elegantissime differit Arist. cap. ix. lib. iij. de historia animalium quare tertio loco voces existunt, atque inter voces sermo, ut ostendimus.

Littera.
Littera = rû vsus. Postremum locum litteræ occupant, quæ sermoni sufficiuntur. nam quomodo voces: atque sermo pertingere non possunt, eo litteræ pertingunt. & quod homines vocali oratione efficere non possunt, id quidem, apte, atque commode litteris efficiunt magno compendio, quarum munus, atque officium est, illud efficere, ut cum absentibus, perinde, atque si præsentibus essent loquamur. Recte facta, atque dicta, præstantium virorum diu integra, atque incorrupta seruare, memoriâque hominû ab iniuria tēporis, quod ædit omnia, atque cōsumit vindicare. Deinde etiâ ut cū absentibus, perinde ac si præsentibus essent, loquamur atque eisdē nostri animi cogitationes ijs, qui magno loci intervallo à nobis distāt aperiamus. quod & Ovidius illis verbis dixit.

Aduersus eos qui re præbēdūt inuentio- nem litterarum.
Socrates.
Pythagoras. His arcana notis terra, pelagoq; feruntur in epistola phedræ. ergo cum videā tot ac tātas nobis præberi utilitates ex litteris, nō possum nō improbare veterū quorūdam philosophorū sentētiā, qui aiebāt, nihil esse ab hominibus magis perniciosum excogitatū quā litteras. in qua opinione Socratem fuisse scio ut est apud Platonē in epistola quadā. Exolescit enim, eo autore, memoria hominū litteris inuētis negligētiores efficimur earū gratia, atq; hæc vna causa fuit, quantū ego intelligo. Cur Pithagoras, qui primus philosophi nomen habuit nō solum, nihil quidpiā monumētis litterarum voluit, sed præcepto quoq; cauit, ne quispiā discipulorū scriberet, nam ante philolanni nemo vnq; est ausus madare litteris symbola pithagorica. quis enim negat imbecillam esse hominū memoriā, & magnarū rerum facile nos obliuionē capere, nisi præsidijs litterarum adiunemur? is ergo ordo est inter quatuor ista quorū facit Aristot. mētionem in præsentia. res videlicet, cōceptiones. rerū voces, & litteras. iam quo pacto hæc ipsa inter se cōferātur paucis dicamus. ergo res eā cōceptiones rerum natura significāt. Voces, verò, & litteræ positione, hoc probat Aristoteles hac ratione, quæ apud omnes vim habet eādē natura significāt. huiusmodi sunt

di sunt res ipse, & rerū cōceptiones. significāt ergo natura. Discursus est legitimus. maior propositio est. *Aristo. presenti loco, & cap. vii. lib. v. ethic. his verbis. quod natura constat immobile est, atque apud omnes vim habet eādem ignis enim, & hic & apud persas vrit. huius autem rei ea ratio est quoniam natura vis, eadem ubique est. quare eius opera eadem apud omnes sunt. res autem ipse, atque etiam conceptiones rerum eādem apud omnes gentes vim habere plane cōstat. ergo natura significant, non positione.*

Res & cōceptus natura significant.

Voces verō & litteræ nō significāt natura, sed positione potius, aut ex institutiōe hominū. quod ea ratiōe persuadetur, quia nō significāt idē apud oēs. sed dūtaxat apud eos qui eadē lingua, eisdēque caracteribus vtiūtur. Cū enim ex institutiōe significēt, illis tantū significāt, qui bus institutū est, vt significēt, vt exēplo etiā cōstare possit, aliarū rerū. Signa enim bellica, quoniā ex institutiōe hoīm significāt, illis tantū significāt, inter quos cōuenit vt significarēt. illud autē ergumēto esse pot, voces, atq; scripturas positione significare, nō naturā, qđ neq; eisdē vocibus, hispani vtimur. qbus galli neq; litteris eisdē sed diuersis poti⁹.

Voces & litteræ significant positione

Quāquam autē voces, & litteræ positione significēt, hoc ipsum euidētius deprehēditur in litteris quā in vocibus cū singulis diebus cernamus ingere in litteris mutationē, & varietatē. Nā vt cetera scribēdi genera taceā, certē notē varie & furtina scripta quæ Hispani cifras vocamus, vix possunt numero cōprehēdi. Huius etiā rei illud est argumentū quod apud veteres philosophos, nunq̄ in dubiū vocatū est, vtrū litteræ natura, an positione significarēt, fatētur enim oēs libēter pede re illas ex hominū arbitrio. anceps verō cōtrouersia fuit, vtrū voces significarēt natura, neque defuerūt qui dicerent voces non positione, sed natura significare vt est apud *Gelium. cap. viij. lib. x. noctium.*

Signa. Argumentum qd voces et scriptura positione significant. Ingēs litteris varietas.

Sed quæret fortasse quispiā quid causæ est cur cū *Arist.* litterarū nullā mētionē fecerit reliqs capitibus totius libri hui⁹ de interpretatiōe, in p̄sentia earū meminert. huius rei fortasse ea causa est, vt oīa illa recēseret, quæ positione significāt, de quibus cœperat disputare. aut quē admodū inq̄t *Magētinus*, vt innueret philosophus noīa, & verba, de quibus ī hoc libro agim⁹, rerū esse, cōcipi posse, scribi etiā, atq; p̄ferri.

Gelius. Cur litterarū mentionem faciat.

Magētinus.

Commentarius in librum

Cur prin- Sed quam obrem cum res priores natura sint quàm conceptiones,
cipem lo- & voces Arist. principem locū vocibus concesserit, & easdem prius
cum con- retulerit ad animi cogitationes quàm ad res ipsas? forsam vocū primo
cessit vo- loco meminuit quoniam ad disputationem maxime pertinent, quæ vo-
cibus. cibus potissimum cōstat. Rursum cum vocum duplex sit munus, atq;
1 officium, vnum explicare cogitationes animorum. aliud significare
2 res, prius nos admonuit. voces seruire exprimendis cōceptionibus ani-
Vocū du- morum, quam significandis rebus, quoniam istud est potius munus,
plex mu- atque officium vocum, quam aliud. cum eius rei gratia voces nobis
nus atq; natura concesserit, vt mentem interpretemur nō vt eisdem res ipsas
officium. significemus.

Ea q̄ sunt in voce. Illud tamen obseruandum est diligēter quod Arist. non inquit vo-
Ea q̄ scri- ces esse notas, aut signa conceptionum animi, neque litteras vocum,
buntur. sed quæ sunt in voce & ea quæ scribuntur, ratio est quoniam simpli-
citer voces ipsæ non pertinent ad interpretandum mentem seu ani-
mi sensa. Sed nomina, atque verba, quæ existunt in voce, ex hominū
institutione. Deinde quoniā littera est fusio characteris, & elemen-
tum ipsum non dixit litteras, esse notas vocum, sed quæ scribuntur.
hoc est ipsam scripturam esse notam orationis vocalis.

Explana- His ita explanatis cōstat sententia Arist. ea est nomina, & ver-
tio senten- ba interpretatur, atque explicat sensa animi. Scripta verò orationē,
tia Ari= quemadmodum scripta positione significant, quia non valent idem
stotelis. apud omnes, sic etiā voces. Passiones verò animi, seu animi sensa na-
tura significant. Sunt enim eadem apud omnes. quarum primum no-
ta sunt, nomina ipsa, atque verba. res etiam natura significant, non
positione. Sunt enim eadē apud omnes, & sunt illæ simulachra, aut
similitudines conceptionum animi.

Quid ma- Ex his planē colligitur quod cum nomina. & verba, sensa animi
xime vo- explicent, & res significant potissimū verò sint eo destinata, vt men-
ces signi- tem interpretentur, deinde vt res significant, quas nominant, voces
ficent. primum vocari notas sensorum animi non rerum! huc enim vt dixi
maxime spectant.

Secundo hinc constat inanes esse illas quaestiones quas tractant
sophista

perihermēnias Aristotelis.

Sophista, utrum voces significant concepta animorum, & si conceptus significant utrum illos significant natura an positione. Postremo utrum prius significant conceptus quam res. nam (ut ostendimus) voces non significant conceptus, sed interpretantur, atque explicant cogitationes animorum, significant autem res.

Quæ quaestiones hoc loco sint. Superuacaneæ.

- 1
2
3

Tertio passiones animi appellat hoc loco Aristot. sensa animorum, aut mentem, conceptus vulgo vocamus, quoniam ut idem scribit lib. ij. & .iij. de anima. anima ipsa cognoscendo quodammodo patitur. Sed de ea re dictum est à nobis prius. Has verò cogitationes animi, Diuus Thomas. Verba mētis vocat, quoniam anima ipsa cum intelligit, & cognoscit quodammodo loquitur, quare ipsa cogitatio verbum hac ratione appellatur, sed mentis, ut distinguatur à vocali verbo. Istud verò verbum mentis ego sanè crediderim, nullo pacto differre ab actu intelligendi, seu cognitione ipsa, sed prorsus idem esse arbitror. nam quæ à quibusdam hoc loco ingenti quadam subtilitate disputantur, de verbo mentis mihi nulla ratione probari possunt.

Passiones animi. Verba mētis. Vtrū verbum mentis differat ab actu intelligendi.

Est autem quemadmodum in anima aliquando quidem intellectus sine vero vel falso, aliquando autem cui iam necesse est horum alterum inesse. Sic etiam in voce, circa cōpositionem enim, & diuisionem est verum vel falsum.

Quoniam verum, & falsum inquirimus necessarium est prius dicere in quo sit verum, & falsum, ut cognito loco verum, atque falsum facilius cognoscamus. atque ideo in presentia veri & falsi mentionem facit, quod in enuntiatione ipsa existere ait Aristot. quæ compositio, aut diuisio, vocatur, non autem in nomine, aut verbo, quæ voces simplices sunt, atque etiam partes enuntiationis.

Cur de vero & falso differat. In quo sit verū & falsum.

Proponit ergo Aristot. duo genera vocū, quædam enim voces sunt in quibus, neque verum est, neque falsum aliæ sunt in quibus existit verum, aut falsum. hoc probat argumento à simili. Voces enim conceptionibus similes sunt, seruiūt enim illis explicandis, quoniā oratio est interpretis animi, sed cōceptus quidam est sine vero, aut falso. Huiusmodi est simplex conceptus verbi gratia conceptio hominis, aut equi, aut similitum. alius verò est conceptus in quo verum, aut falsum

Duo vocum genera. Argumento à simili hoc cogitabitur.

Existit

Handwritten notes at the bottom of the page, including 'D existit' and various marginalia.

Commentarius in librum

In quib^o
vocib^o ve
rum sit.

existit. ergo eodem modo cōtingit in voce. erunt ergo quaedam voces sine vero vel falso, alia cum vero, aut falso simplices voces, neque vera, neque falsa sunt. in cōiunctis vero est verū aut falsum. hoc probat quoniam verū, aut falsum est in compositione, aut diuisione, Nam si recte cōponas verum inest in compositione vt cum dicimus, homo est animal, si praeue componas falsum inest. vt si album componas cum ethyope, & dicas. ethyops est albus.

Rursum si diuidas vt natura postulat in diuisione verum erit, vt si album ab ethyope diuidas, si contra naturam diuidas, falsum erit in diuisione vt si album diuidas à cigno, & dicas cignus non est albus. Quare in compositione, atque diuisione, est verum, & falsum vt ait Arist. non in simplicibus vocibus.

Cōpositio. Compositionem vero vocat hoc loco affirmationē nam in eadem
Diuisio. vnum cum altero componimus. Diuisionem autem negationem. nā cū negamus vñū separamus ab altero, hoc idē Arist. insinuat in diuisione praedicamentorū cū ait. Videtur autē omnis affirmatio, aut negatio vera esse vel falsa, eorū autē, quae secundū nullā cōplexionē dicuntur, nullum, neq; verū, neq; falsum est vt homo, albū, currit, vincit.

Nomina igitur ipsa, & verba cōsimilia sunt sine compositione aut diuisione intellectui vt homo vel album quando non additur aliquid. neque enim adhuc verum aut falsum est. Signum autem huius est, etenim hirco ceruus significat quidem aliquid. Sed quod nondum est verum, aut falsum si non addatur esse vel nō esse simpliciter vel secundum tempus.

Exemplo Docuit paulo superius Arist. vocum quasdam esse veras vel falsas, quasdam autem neque veras, neque falsas esse. monstrat iam exemplo, quoniam sint huiusmodi voces. nomen ergo, atque verbum, neque verum, neque falsum significant, quia nomen, & verbum est, hoc constat quoniam homo vel album, neque verum dicunt, neque falsum si per se sumantur, vt plane constat.

Pro verbo
cur utat
Aris. hoc
vocabu-
lo albū.

Vtitur praesenti loco Arist. pro nomine, voce ista. homo, pro verbo autē isto vocabulo album, nō quod illud reuera verbū sit. Sed quoniam habet peculiare quoddam verbi, nam vt verbum de nomine di-

citur

citur ut disputat, de homine nomen verò nō predicatur de verbo. est enim verbū semper nota eorū quæ de altero prædicatur, ut eorū quæ in subiecto sunt, vel de subiecto dicuntur. cap. de verbo. ita quoq; albū de substantia prædicatur ut homo est albū. substantia verò de albo non dicitur. quare nihil mirū est si Arist. usus sit, albo, loco verbi. eādem quoq; rem demonstrat Arist. argumēto sumpto à maiori hoc pacto. Si quod nomē per se verū, aut falsum significaret, maxime nomē cōpositum. Sed id nō significat verū aut falsum ergo nullū. discursus est legitimus, & maior aperta. minor probatur. nam hirco ceruus cōpositū nomē est, ex hirco & ceruo. atqui nō significat verū, neq; falsum. nā qui hirco ceruū dicit, neque verū, neq; falsum dicit, nisi addatur esse, aut nō esse, ut hirco ceruus est. hirco ceruus nō est. Simpliciter vel secundū tēpus. Nam tunc tēporis verū vel falsum significabit. sed iam compositio, aut diuisio est non nomen tantum aut verbum.

Argumēto sumpto à maiori rē pbat.

Simpliciter vel secundū tē-

Sed obijciat quispiam in verbo esse verū vel falsum, nam cū dico. curro, aut disputo. Verum aut falsum dico. at curro, & disputo verba sunt. sed dicendum quod curro, & disputo sunt verba. sed cōpositionē significat, aut diuisionē. quoniā verbū est. potestate ibi existit, & nomen, atque verbum iuncta sunt cum dicimus curro disputo.

pus.
Obiectio.
Solutur.

Si quæras quid significet Arist. cum ait, simpliciter vel secundū tēpus, is locus duobus sane modis enarrari potest. Primum quidem esse vel nō esse simpliciter, hoc est nulla adiectione tēporis. Secundum tempus, adiecta, aliqua tēporis præfinitione. ut est hodie, fuit heri, erit anno proximo. aut simpliciter esse. l. nō esse significat presens tēpus. hoc enim philosophus in sermone de verbo tēpus simpliciter vocat. futurū, & præteritū secundū tēpus, quia hæc tēpus presens circumstāt. & hæc interpretatio mihi magis probatur. Sed quia Arist. inquit verū, & falsum esse in cōpositione, & diuisione animadvertēdū est. quod verū, & falsum existit i rebus, in vocibus, seu enūtiatione vocali, & in aīo, hoc est, intellectu. res enim vera dicitur. l. falsa. Itē etiā enūtiatio, & postremo cōceptus ipse in aīo potissimū existit verū. & falsum. hoc significat Arist. cū inquit. Quod quæadmodū est intellectus sine verò & falso, aliquādo cum verò, & falso, sic contingit in voce.

Quid sit simpliciter vel secundū tēpus.

1
2

Quo pacto in cōpositione & diuisione verū vel falsum insit.

Commentarius in librum

Cur verū & falsum maxime existat in animo.
Ratio est quoniam verum in compositione, & diuisione potissimum existit. hanc autem mens facit. qua re in mente maxime existit verum, & falsum. Deinde in enuntiatione. quæ vera est aut falsa, ab eo quod res est vel nō est. Postremo in ipsis rebus, quæ vera, aut falsa dicuntur quoniam efficiunt, vt sit enūtiatio vera, aut falsa. Postremo hirco ceruus cuius mētionem facit hoc loco Arist. autore Plinio, lib. viij. animal est. quod circa phasidem amnem scandinaviæ insula nascitur prominentem barbam habet more hircorum cum in reliquis præter villos armi non sit ceruo absimilis.

¶ Argumentum capitis de nomine.

Pollicitus fuerat Aristoteles initio proximi capitis, inter cætera, dicturum esse se quid nomen sit. iam resoluit fidem. nam nominis naturam explanat adducta in mediū eius definitione, quam veram esse demonstrat à dissimilitudine verbi, atque orationis. Sed quoniam enūtiatio nō solū ex nomine finito, & recto, sed etiā ex infinito, atq; obliquo efficitur. deffinit nomen infinitū, & casus nominū.

¶ Caput de nomine.

ping discip. de nō e quā de verbo quoniam & omni qd verbo. omni re verbi
no me est nō e quā
Nomen igitur est vox significatiua, secundū placitum sine tempore, cuius nulla pars est significatiua separata.

Nominis descriptio.

Hæc quidem nominis descriptio est, nō deffinitio, quod eisdem rationibus cōvincitur, quibus vsi sumus in commētarijs nostris in quinque voces Porphyrij, vt demonstrarem quinque illas voces nō explicari definitione à Porphyrio. sed solum describi. quam obrem superuacaneum est præsentī loco de hac re easdem inculcare rationes.

Vox non est gen^o. Vox à sono qua ratione differat.

In hac igitur nominis descriptione, atque etiā in descriptione verbi, & orationis, vox collocatur, nō quidem vt genus, sed potius vt materia. nomina enim, & verba tamquā in materia: in voce sunt, atque ex eadē efficiuntur. vox verò à sono differt: Sonus enim voce amplior est atque communior. nam sonus cum efficiatur ex collisione duo-

rum corporum durorum referente Arist. lib. ij. de anima tam anima-
tis, quam inanimatis rebus inesse potest. vox verò solum efficitur, at-
que ortum habet, ab his quæ anima prædita sunt. quam obrem aeris
collisi sonus quidam est. Vox autem minime, nisi poetico more, ab
inanimis ad animata translationem faciamus, quod faciunt sæpenume-
ro poetæ, atque interdum non sine gratia, & venustate.

Emititur vox cum aer ex pulmone trahitur, atque is ipse thorace, Ratio for-
aut pectore comprimitur, & in asperam arteriam incurrit, & sonum mandi vo-
ibidem edit, lingua deinde, labia, atque dentes, quæ sunt ad vocem for-
mãdam instrumenta cõcessa à natura vocem distingunt, atque illam
articulatam reddunt & sermonem efficiunt. Nam linguæ, palato,
& labijs litteras, & syllabas debemus, pulmone verò aerem ex quo
vox efficitur. Ipsa verò aspera arteria in causa est cur vox aut acuta,
aut gravis existat, ex ea siquidem vocum differentia gignuntur. ergo
non temere Aristot. in descriptione nominis vocem collocavit, atque
etiam in verbi, & orationis finitione.

Adiecit deinde significatiua, ut eo vocabulo à ratione nominis Significa-
excluderet eas voces, quæ nihil prorsus significant. illæ enim voces tiua.
nomina non sunt, ut bliciviri. Scindapsus. huius rei ea ratio est quo-
niam vocibus pro rebus utimur, & voces homini concessæ sunt, ut
enuntemus quæ in à nimio existunt. quod non efficitur vocibus illis
quæ nihil prorsus significant.

Tertio adiectum est ad placitum, hoc est positione, aut collocatio- Ad pla-
ne, siue ex institutione hominum. Omnia enim nomina ex hominum citum.
positione rem significant hac eadem parte definitionis, nomina, &
verba differunt à vocibus brutorum. nam licet huiusmodi voces signifi-
cent, canis enim verbi gratia ubi ad larrat ignoto eius videtur adue-
tum significare nullo modo ex hominum institutione, quod vocat ad
placitum, sed natura potius significant atque ideo nomina non sunt.

Differunt autem hæ voces à nomine triplici ratione primo quidem
quoniam nomina, ut monstratum est positione significant. Voces au-
tem brutorum naturà. deinde nomina, & verba enuntiant animi cõ-
cepta. Voces tamen brutorum duntaxat affectionem quandam ex-

Voces bru-
torum à no-
mine quo
differat.

1

2

Commentarius in librum

Articula primunt. Postremo nomen, & verbum litterat & voces sunt, quas ar-
ta voces ticularias passim vocant, quod vt humanum corpus quibusdam artu-
cur dicunt *bas, aut membris constat ita quoque ipsa nomina, atque verba litte-*
ris effecta sint. at voces brutorum licet affectus exprimant, nempe iu-
cundam, atque trisie, illiteratae sunt. nullo enim pacto scribi possunt
nisi metaphorice. Poetae enim interdum nomina, & verba excogi-
tant, quibus huiusmodi voces brutorum explanent, quod in alijs quo-
que sonorum differentijs explicandis efficiunt. quare non temere defi-
nitio nominis, ea vox adiecta est, vt dicatur ad placitum significare.

Sine tem- *Dictum est etiam sine tempore, quo vocabulo, nomen à verbo dif-*
pore. *fert. conueniunt enim prioribus partibus definitionis. nam nomen,*
& verbum, vt ostendi, voces sunt. & significant quidem, atque vtra-
que ad placitum, seu ex hominum institutione, verum nomen sine tem-

Quid sit *pore significat, verbum verò cum tempore. quod vt intelligamus ani-*
cum tempo- *mauertendum est aliud esse significare tempus, aliud significare cum*
re signifi- *tempore. Significant tempus, quae praeter ipsum tempus, nihil amplius*
care. *significant. Cum tempore verò significant illae voces, quae actionem,*
aut passionem declarant, & tempus, in quo illa fit. nomen ergo nihil

Nomina *prohibet significare tempus. nam dies, mensis, annus nomina sunt,*
tempus si *& tempus (vt apparet) significant, & praeter tempus nihil amplius,*
gnificant. *cum tempore verò minime significant nomina, quoniam nihil prorsus*
significant simul, cum aliqua temporis differentia at verbum,
vt curro, cum tempore significat. quoniam actionem declarat, quae
tempore presenti fit. currebat actionem exactam. curret actionem
quae fiet. differt ergo ista voce nomen à verbo.

Nulla *Postremo adiectam est definitioni, cuius nulla pars significatiua*
pars signi- *est separata ad differentiam orationis, atq; enuntiationis. nam oratio*
ficat sepa- *nis, & enuntiationis pars aliqua separata, atq; abiuncta ab oratione,*
rata. *aut enuntiatione potest quidem significare, vt curro, quod est pars hu-*
ius enuntiationis, ego curro. nulla verò pars nominis abiuncta ab ipso
nomine significat, vt est pars nominis. nam in nomine armi potens,
potens, si accipiatur vt est eius nominis pars nihil prorsus significat
verum vt pars est huius orationis armis potens non dubium est, quin
significet

significet aliquid, quod plano intelligi potest ex his, quæ à nobis dicta sunt in commeterario eius loci, in quo *Aristo.* de complexis, atque incomplexis differit in categorijs. partes enim nominis compositi, quæ ratione partes nominis sunt à sillabis nihil differunt, quare quod pertinet ad significationem de illis iudicium ferendum est, perinde, atque de sillabis. at orationis partes etiam, ut sunt partes orationis aliquid quidem significant.

Illud tamen interest inter partes simplicis nominis, & compositi, quod partes simplicis nominis, neque significant quidpiam separatæ, neque significare quidpiam videntur. partes verò nominis compositi, tametsi nihil prorsus significant, aliquid quidem videntur significare. atque id propter dictionem, nõ autem rei quæ significatur causa, earum vocum quas *Aristo.* collocat in definitione nominis quasdam explanat, eas inquam, quæ necessariae explicatu erant, & non difficile poterant intelligi. prætermittit autem illas voces quæ difficiliore habent explicatus. huiusmodi est, quod nomen sit vox. nam peculiaris disputatio de voce ad philosophiam pertinet, & difficile explanari potest. explanat autem tres illas voces, quod inquam nomen vox sit, & quod eius nulla pars separata significet & quod ad placitum. secundam partem his verbis.

Compositum nomen à simplici quomodo differat.

In nomine enim quod est equiferus, ferus per se nihil significat, quemadmodum in oratione, quæ est equus ferus.

Et sumit *Arist.* argumentum à maiori. Si enim partes nominis compositi, quæ maxime videntur separatæ ab ipso nomine aliquid significare nihil prorsus significant. multo minus significabunt partes simplicis nominis abiunctæ ab ipso nomine. assignat tamen discrimen philosophus inter partes compositi nominis, atque simplicis, quod partes simplicis nominis, neque quidpiam significant abiunctæ ab ipso nomine, neque quidpiam videntur significare. partes verò compositi nominis tametsi nihil significant, videntur tamen separatæ ab ipso nomine aliquid significare. adhibet exemplum, equiferus, cuius illa pars ferus videtur aliquid significare, ut pars est compositi nominis nihil tamen significat. hoc *Arist.* ita refert.

Commentarius in librum

At verò non quemadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet etiam in compositis, in illis enim nullo modo pars significativa est. in his autem vult quidē sed nihil significat separata, vt in eo quod est equiferus, ferus.

Subiungit deinde *Aristo.*

Secundum placitum verò, quoniam naturaliter nomē nullum est sed quando fit nota.

Nomē est quādo est nota. Quibus verbis duo innuit vnum est quod nomina significant. alterum verò, quod significant secundum placitum, hoc est ex institutione hominum, & nullo pacto secundum naturam. Priorem partem significat cum inquit, sed quādo fit nota, est enim nomen quando est nota, hoc est quando rem quāpiam significat. nam quæ vox nota non est, id est nihil significat, ea quidem nomen esse non potest vt scindapsus, ratio huius est. quoniā nomen oportet subiectum esse in enuntiatione, atqui nomen expers significatus non potest esse subiectum, cum nihil illi subiectum sit ergo neque nomen esse potest. nam cum scindapsus subiectū est in hac enuntiatione. Scindapsus est vox, tunc quidem nota est aut signum. alteram partem definitionis illis verbis innuit. Secundum placitū verò. quoniā naturaliter nullum nomē est.

Ad placitum significat omne nomē. Itaque omne nomen oportet significare ad placitum, hoc est ex institutione hominum vel consensu, ratio est quoniam natura nullum nomen est. hoc ipsum demonstrat *Arist.* cum ait.

Nam designant, & illiterati soni, vt ferarum, quorum nullus est nomen. *serba sunt Arist.*

Voces inquit, quæ littēris non constat, vt mugitus boum, & hynitus equorum, latratus canum proculdubio rem quāpiam significant, vt dictum est à nobis alio loco, at qui nomina non sunt, vnam tantum ob causam quod natura significant, non autem ex hominum consensu, aut institutione. quare oportet vt nomen ad placitum significet, quod in eius definitione dictum est.

Non homo verò non est nomen, at verò neque positum est nomen, quo illud oporteat appellare, nam neque oratio, neque negatio est, sed sit nomen infinitum quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est. *nam in simplicibus nominibus vt voluerunt*

Nominis infiniti mentionem facit, quoniam eo plurimum vti debuit in constitutione oppositionis, docet autem illud nomen simpliciter appellari non debere, tamen si vniuersa nominis finitio, quæ est à nobis explicata paulo superius illi accommodetur. est enim vox significans ex institutione, sine tempore, cuius nulla pars separatim significat. est etiam subiectum enuntiationis, quod est nominum peculiare cum dicimus nō homo currit. nomen tamen simpliciter nō est, quoniam rem nullam definitam significat, quod est nominis maxime peculiare.

Cur meminere nominis infiniti.

Respondet tamen Arist. obiectioni posset rogare quispiam si nomen non est, quo pacto illud appellare debeamus ille ait. nullum nomen huic vocabulo positum esse ab antiquis philosophis. nam nec oratio est, cum non efficiatur pluribus vocibus, quarum singule separatæ quidpiam significant. neque negatio est, hoc est enuntiatio negatiua cum non efficiatur, nomine, atque verbo, quod est enuntiationis proprium, sed vocetur inquit Arist. nomen infinitum. constat enim nomine, & negatione, rationem huius rei reddit Arist. quoniã in quolibet est, & quod est, & quod nō est. non homo enim verbi gratia, tam significat ea quæ existunt, quam quæ nusquam sunt. nam equus non homo dicitur, atque etiam hypocentaurus.

Nemini huic non est nomē positum. Non est oratio. Neq; negatio.

Catonis autem, vel catoni, & quæcunque talia sunt non sunt nomina, sed casus nominum.

Sicut ex nomine infinito interdum fit oratio, ita quoque ex casibus nominum constat aliquando. quam obrem operæ pretium fuit casus nominum explicare. Stoici philosophi, quorum sententiam grammatici sequuntur casus nominum inter nomina retulerunt, existimantes veram nominum subire rationem illo argumento quoniam si quid obstaret cur non essent nomina, illud esset maxime quod ab alio caderent, atqui hoc nihil impedit, nam alioqui nomina recta non essent nomina nam ab alio cadunt, tamen si recte cadant, dicuntur enim nominandi casus. hæc autem reuera nomina sunt ergo & reliqui nominum casus nomina quidem sunt. accedit ad hoc, quod casus nominum significatione conueniunt, cum recto, & eisdem assignata inest no-

De casibus nominum.

Virum casus nominum sint nomina. Præter rationem.

Secunda.

Commentarius in librum

3 minis definitio postremo casus nominum iuncti plerisque verbis per
Aristotele factam orationem efficiunt. Verum Arist. sententiam stoicorum hoc
lis senten loco reprehendit, cum inquit casus nominum non esse nomina. ratio-
tia. nes enim stoicorum, quæ sunt à nobis explicatæ paulo superius solam
conuincunt non procul abesse nominum casus à natura nominum,
quod nos libenter fatemur. atqui reuera nomina non sunt. Cuius rei
rationem reddit Arist. his verbis.

*v. casus non est in
nem eodem ho
bent discipulis
nam. sed tribus
neque verum
neque sunt*
Ratio autem eius in aliis quidem eadem est, sed differt, quoniã
cum est vel fuit, vel erat adiunctum, neque verum, neque falsum
est, nomen verò semper, vt Catonis est vel non est, nondum enim
aliquid verum dicit, aut falsum.

Ratio ergo quam adducit Arist. cur casus nominum nomina non
sint, ea est quia nomen adiunctum verbo. est, fuit vel erit. significat
verum vel falsum, vt homo currit, vincit, at verò si casus iungatur
verbo est aut fuit, aut erit, neque verum, neque falsum fit. nam qui di-
cit Catonis est, vel fuit, vel erit, neque verum dicit neque falsum. nisi
quidpiam addatur. vt Catonis est liber. aut sententia. casus ergo no-
minum non sunt nomina. sed casus tantum nominum. dixit Arist.

Est fuit
erit. est fuit vel erit. quoniam dubium non est, casus nominum iunctos
alijs verbis verum aut falsum significare. vt cum dico penitet me. sed
hoc non satis est, vt nomina sint.

Casus no-
minu cu
noie qua
ratioe co-
ueniat. Ne tamen omnino differre quis putet casus nominum à nomine
paucis admonet Arist. quid habeant casus nominum commune cura
nomine dicens, cetera omnia habere communia cum nomine. vt ex
nominis finitione aperte colligitur. nam casus, vox est ex institutio-
ne significans sine tempore cuius nulla pars quidpiam significat se-
parata. illud tamen diuersum habet quod dictum est. quare nomi-
nis finitionem hoc modo consiciemus ex Arist. sententia si velimus.

Absolu-
ta nomi-
nis defi-
nitio. nomen est vox significans ad placitum sine tempore definitum ali-
quid & cum est aut non est facit enuntiationem cuius nihil signifi-
cat separatum.

¶ Argumentum capitis de verbo.

Presenti capite verbum explanat Arist. quoniam ad enuntiationem pertinet. quoniam verò enuntiatio tam ex verbo finito fit quam ex infinito, tam ex verbo quam ex casu verbi, verbum infinitum & casus verbi etiam explanat.

¶ Caput de verbo.

Verbum autem est quod cōsignificat tempus, cuius nulla pars significat ad extra & est semper eorum quæ de altero prædicantur nota.

Explanato nomine verbum cōsequitur, quod in enuntiatione posterius nomine est cum nomina iungat aut vicem habeat prædicari.

In verbi definitione voces quasdam nō expressit Arist. quibus cōuenit nomen cum verbo: nempe illas, vox significans ad placitū. ratio est quoniā illæ facile intelligi possunt: & sunt in sermone de nomine explicatæ. illam autem vocem, cuius nulla pars significat extra hoc est separata à verbo, verbi finitioni adiecit, tamen si in nominis finitione collocata esset vt eadem verbum ab oratione distingueret. quod maximam habet affinitatem cum oratione.

Explanat autem Arist. eas voces quæ collocantur in verbi definitione: primum tamen omnium docet verbum cōsignificare tempus inductione, aut exemplo, cum inquit.

Dico verò quoniam cōsignificat tempus, vt cursus quidem nomen est currit autem verbum, cōsignificat enim nunc esse.

In sermone de nomine diximus quid sit cōsignificare tempus. & cursus significare tempus qua ratione differat ab eo quod est cōsignificare tempus. ista ergo parte definitionis nomen à verbo differt. nam nomen non significat cum tempore vt cursus, sed rem tantum significat. verbum autem cōsignificat tempus: vt currit. nam significat actionem presenti tempore fieri, vt plane constat. verbum enim præter actionem vel passionem significat aliquam temporis differentiam in qua actio aut passio efficitur. quoniam verò hæc verba adiectiua,

Cur verbum statim post nomen.

Quam ob rem prætermisserit quasdam voces.

Quam vocem primum explanet.

Cōsignificat tempus.

Verba adiectiua.

Commentarius in librum

- potissimum actionem vel passionem significant, consequitur deinde aliqua differentia temporis verbum, inquit Arist. cōsignificare tempus aut significare cum tempore. explicat deinde illam partem definitionis & est semper eorum quæ de altero dicuntur nota. quem locū, multi ex naotericis enarratoribus Aristotelis perperam sunt interpretati. aiunt enim Aristotelem his verbis dicere, ipsum verbum perpetuo vinculū esse prædicati & subiecti. siue id actione eueniat, siue potestate. Sed hoc ex Aristotelis verbis nullo modo colligi potest. Si quidem verbum notam esse, non est verbū esse vinculum, sed potius ipsum verbū signū esse, aut significare. His ergo verbis innuit Arist. quid verbum significet præsertim adiectiuum: atque ait verbum semper significare ea quæ de alijs dicuntur. nam verbum huiusmodi aut actionem significat, aut passionem, actio verò & passio accidentia sunt, at accidentia prædicatur de substantia, non cōtra ergo verbum significat ea quæ de alio prædicatur, atque ex consequenti in propositione verbum quæ verbum est, prædicatū esse potest, subiectum minime. ut cū dicimus Socrates philosophatur, Plato audit. Arist. scribit. dixi, ut verbum est hoc est copulat & iungit extrema. nam quæ ratione nomē est nihil vetat subiectum esse. quoniam vero verbum dixit significare quæ de alio dicuntur, quo pacto id contingat docet Arist. cum ait: ut eorum quæ in subiecto sunt vel de subiecto dicuntur. Sæpē numero enim verbum accidens aliquod significat, & in subiecto est. hoc accidit. quando subiectum substantia est. ut cum ita loquimur. homo currit. nam verbū currit in subiecto est. quoniā omne accidens est in subiecto. interdum verò significat aliquid quod de subiecto prædicatur. hoc est nomine & ratione dicitur. ut ago. nam sub se multa habet de quibus prædicetur nomine & ratione. Verbum autem significare & actionem significare vel passionem, Arist. cœpit à Platone ex dialogo qui sophista inscribitur. Ita enim ait Plato. est enim duplex genus earum declarationum quæ circa substantiam voce fiunt. the. quo pacto? ho. alterum nomina vocatum, alterum verba the. dicuntur. ho. declarationem qua gestiones significantur, verbum vocamus. signum autem ipsis impositum, quæ suscipiunt gestiones

gestiones illas. nomen. hæc Plato. qui actiones vel passiones, gestiones vocat: & verbum inquit gestiones significare. & signum appellat. ut Arist. notam. Gestio.

Non currit verò & non laborat verbum non dico con significat etenim tempus & semper de aliquo est. differentia autem huic nomen non est positum, sed sit infinitum verbum. quoniam similiter in quolibet est & quod est, & quod non est.

Quam obrem Arist. verbi infiniti mentionem faciat dictum est à nobis cum de nomine disputaremus. Vocat autem infinitum verbum illud quod negatione constat, & verbo finito. ut non currit. non laborat. ista verò negatio non additur temporis differentia. sed actioni aut passioni quam significat verbum. Cur Aristoteles verbi infiniti meminert. Verbo infinito non

Inquit ergo Arist. huic differentia verborum, non currit. non laborat, ab antiquis philosophis non fuisse positum aliquod nomen. nam neque oratio est: cum vni tantum voci respondeat. & plura diuersa nullo modo significet. neque negatio est. siquidem oratio non est. quæ est enuntiationis genus: quæ in affirmationem & negationem diuiditur, neque verbum esse potest, quoniam omne verbum significat definitam aliquam actionem vel passionem. ut inductione consistare poterit. at hæc & similia, nihil definitum significant, si quidem non currit & non laborat tam significat quod est. quam quod non est. nam quod est & sedet, non currit. & quod nusquam est, non currit. atque ob eam rem, inquit Aristo. appelletur verbum infinitum. sicut nomen infinitum vocatum est. Quamquam autem ratione iam à nobis reddita verbum infinitum, non sit verbum, multa habet communia cum verbo, præsertim verò quod tempus con significat. ut non currit præsens. non currebat, præteritum. deinde est nota eorum quæ de altero dicuntur, hoc enim est quod ait. & semper de aliquo est. nam non currit, licet neget actionem verbi, curro. cætera asserit. Tã est in eo quod est q̄ in eo quod non est. Verbum infinitum q̄ nã cū verbo cõmunia habeat. Sed sit infinitum verbum.

Ratio autem loquendi, qua in præsentia Arist. utitur cum inquit, sed sit infinitum verbum per se satis est ad ostendendum inuictorem fuisse eum huius vocabuli. quo nomine reprehendi non debet, sed laudari potius, quod disciplinam locupletarit, nonis excogitatis vocibus.

Commentarius in librum

Laude di ut enim Cicero. lib. iij. de finibus. inquit in omni arte cuius usus vul-
gnus est gari, cōmunisque non sit multam nouitatem nominū esse oportet,
qui disci pariendaque. sunt, atque imponēda nouis vocibus nomina: quod qui
plinā lo- dem nemo mediocriter doctus mirabitur, cum earum rerum vocabu-
cupletat. la constitui debeant, quæ in vnaquaque arte versantur.
Cicero.

Similiter autem currit & currebat verbum non est sed casus ver-
 bi. differt autem à verbo, quod hoc quidem consignificat præsens
 tempus, illa verò quæ circa sunt.

Casus ver- Assignat Arist. discrimen inter verba, verborumque casus quos
bi. non omnino verba putat, quemadmodum neque casus nominum no-
 mina. inquit ergo casus verborū simpliciter atque omnino verba non
 esse huius rei illam rationem reddit, quoniam verbum consignificat
 præsens tempus: ut curro, disputo: casus autem verbi tempus cōsigni-
 ficat, nō tamen præsens, sed aliquā aliam temporis differentiā. præte-
 ritum inquam tempus aut futurum. quam obrem hæc, casus verbi po-

Trifariā tius quàm verba vocari debent, aut obliqua verba. Trifariam autem
fit obli- verbum obliquum fit, aut causa temporis non modi ut cucurrit, cur-
quū ver- ret, denique omnia tempora indicatiui modi excepto præsentis. aut
bum. causa modi, non temporis. huiusmodi sunt præsentia tempora cetero-
 rum modorum. aut causa vtriusque, modi inquam & temporis ut
 tempora alia à præsentis reliquorum modorum ab indicatiuo. omnium
 autem postrema ista genera maxime obliqua sunt. nam & à præsen-
 ti tempore excidunt & enuntiati. nem iuncta nominibus facere nō
 possunt. quod non inest vlli aliarum differentiarum. nam exactum
 & futurum indicatiui modi ob eam tantum causam verba nō sunt.
 quòd ab instanti aut præsentis tempore excidunt.

Trib^o mo Ex his constat aperte apud Arist. tribus modis verbum usurpari.
dis verbū in primis verbum ille vocat. attributum aut prædicatum enuntiatio-
usurpat nis qua significatione album inter verba refert Arist. quod nos ex-
ab Arist. plicuimus cum prohemium explanaremus huius libri. verbum etiam
 appellat illud. quod consignificat tempus cuius nulla pars significat
 extra & est semper eorum quæ de altero prædicantur nota siue id
 finitum sit siue infinitum siue rectum siue obliquum. postremo ver-
 bum.

bum vocat: quod consignificat tempus, non quoduis tamen sed presens & rectum verbum est. qua significatione verbum accipit quando excludit à verbi ratione casus verborum atque etiam verba infinita. atque ut ego arbitror ea potissimum causa est cur Aristot. non statim absoluerit nominis & verbi finitionem, ut inquam inueret verbum atque nomen non vnum duntaxat habere intellectum, sed multos potius. nam quod est à nobis monstratum in verbo nomini etiam optime accommodari potest. nam illud quidem perinde atque verbum triplicem habet intelligentiam.

CUR NOM
STATIM AB
SOLUERIT
ARISTOT. FI-
NITIONEM
VERBI.

Ipsa autem secundum se dicta verba nomina sunt & significant aliquid. constituit enim qui dicit intellectum & qui audit quiescit, sed est vel non est, nondum significat. neque enim signum est rei, esse vel non esse.

Exhibuit hætenus Aristot. verbi descriptionem nunc paucis docet quo pacto verba se habeant ad verum & falsum significandum. admo-
nuit enim in prohemio nomina & verba similia esse illis animi conceptionibus in quibus neque verum neque falsum inest. quod cum verum esse ostenderit de nomine differens proximo capite, idem quoque docet inesse verbo, cum inquit. ipsa autem secundum se dicta &c.

Ad verum
& falsum
qua ratio
ne se ha-
beant no-
mina &
verba.

Verba igitur si per se sumantur, hoc est sola & non reperiantur nominibus coniuncta, sed seorsum accipiantur, non solum verum aut falsum non significant cum orationes non sint, sed neque omnino verba censerentur debent, sed nomina potius. probat hoc Aristot. duplici argumento, vno quidem sumpto ex vi nominis, quod ita colligitur: nominis proprium est rem quampiam sine tempore significare, verbum per se sumptum, hoc est ubi non coheret cum nomine rem quampiam sine tempore significat: ut currit, vincit. significat enim actionem vel passionem ergo nomen potius quam verbum est. hoc est enim quod ait Aristot. significant aliquid.

Deinde, duo nomen præstat, primum quidem is qui dicit constituit intellectum. hoc est qui loquitur imprimis animo intelligentiam & nomine audito quiescit qui audit, neque quidpiam requirit amplius. hoc exemplo constat, nam si quispiam roget, quis illæ est alius vero

Secunda
ratio.

Commentarius in librum

respondeat imperator verbi gratia qui nomen protulit, intelligentiam imprimat & quiescit qui audit. Sed utrunque inest verbis cum per se sumuntur. hoc est sola sunt, ergo nomina sunt non verba. minor huius syllogismi probatur. nam si quispiam suspensus animo, quod putet multis curis occupatum roget quid potissimum Socrates agat. Respondet autem qui rogatur disputat, conquiescit statim rogantis animus. atque subsistit. Ergo verba si per se id est sola sumantur, nomina censenda sunt, cum aliquid significant, non autem esse vel non esse. cum enim ita existit verbum ut dictum est non est signum rei esse vel non esse. hoc est nullo pacto significat rem aut esse aut non esse. quod si verum est, neque affirmationes sunt neque negationes. atque ex consequenti neque verum neque falsum significant.

Verba
per se.

Neque si ipsum est purum dixeris. ipsum enim nihil est, significat autem quandam compositionem quam sine compositis non est intelligere.

Argumē
to sumpto
à maiori
rē probat
Arist.

Hoc loco sumit Arist. argumētum à maiori ut probet verba si per se sumantur nomina potius quam verba esse. & neque verum neque falsum significare. nam si generalissimum verbum & in quod cetera omnia verba resolvuntur, neque significat esse neque non esse, multo minus hoc reliquis verbis inerit. atque verbum, est, purum: hoc est per se atque solum nihil prorsus est: id est neque esse significat, neque non esse nisi aliquid aliud addiderimus. per se autem verbum, est, duntaxat significat quādam compositionem subiecti cum predicato aut à tributo quam si extrema adimamus intelligere nullo pacto valebimus. Est enim verbum, est, vinculum extremorum. ut cum ita dicimus, Socrates est albus, aut homo. quam obrem recte à nobis saepe numero dictum est opinione Aristotelis verbū substantivum non esse partem enuntiationis sed duntaxat partium ipsarum vinculum.

Verbum
substanti
vū non est
pars enū
tiationis.

¶ Argumētum capituli de oratione atque enuntiatione.

Presenti capite Arist. studet definire enuntiationem atque etiam eius partes explanata iam nominis atque verbi natura.

Caput

¶ Caput de oratione atque enuntiatione.

O Ratio autem est vox significatiua cuius partium aliquid significatiuum est separatum. vt dictio, sed non vt affirmatio vel negatio. *aliqua pars orationis aliquid significat ut affirmatio* *L. negatio*

Acturus est Arist. vt diximus potissimū de enuntiatione sed quoniam oratio est genus enuntiationis & cognitio generis opem adfert ad comparandam formarum cognitionem anteaquam enuntiationem explanet orationem nobis explicat. est enim enuntiatio, aliqua oratio. vt idem autor est paulo inferius. sensus ergo finitionis quæ orationi Arist. adhibet, is est. non ita contingit in oratione quemadmodum in nomine atque verbo. istorum enim nulla pars separata quidpiam significat, nihil autem prohibet partem aliquam orationis abiunctam & separatam ab ipsa oratione, significare. huic autem de finitioni non adiecit Arist. eam vocem ex institutione quoniā ex de finitione nominis atque verbi quibus oratio cōstat colligi poterat. & explicatur ab Aristotele paulo inferius contra Platonem. atque etiā vt Magentinus admonuit ex institutione orationē significare colligi potest ex illis verbis huius definitionis, vox significatiua. Solum enim ea significare dicuntur quæ ex institutione hominum pendent.

Oratio genus enuntiationis.

Cur non ait ex institutione.

Secunda ratio.

Ea verò parte definitionis, cuius partium aliquid significatiuum est separatum, oratio differt à nomine atque verbo quorum nulla pars si per se sumatur quidpiam significat vt monstratum est. quod autem pars orationis abiuncta ab oratione aliquid significet inde maxime cōstare potest, quod nomina & verba sumpta per se aliquid significant, sed cōtingit interdum esse partes orationis, ergo pars orationis ab oratione se iuncta aliquid significat.

Cuius partium aliquid significatiuum est separatum.

Dictum tamen est in definitione orationis, aliqua pars quoniam contingit aliquādo vt orationi quædam insint partes, quæ nihil prorsus significant. id genus sunt coniunctiones, interiectiones, aduerbia. istæ enim partes significant quidem at non rem quampiam vt cōstat. Deinde, tamen nonnunquam eueniat vt partes aliquot orationis separate ab oratione significant vt affirmationes & negationes, quod fit in oratione quæ est vna coniunctione & hypotetica vulgo

Aliqua pars.

Nō vt affirmatio vel negatio.

ficant hoc probat exemplo. nam una hominis syllaba quae pars nominis est, separata ab ipso nomine, nihil omnino significat. hoc demonstrat à maiori sumpto argumento, pars enim compositi nominis nihil significat separata si consideretur ut pars nominis, nam si rex accipiatur ut pars istius nominis sorex nihil sane significat per se. censeatur enim perinde ac si syllaba esset, ergo idem cōtingit in ceteris nominibus. cum sint autē duo genera nominū, quaedam composita quae duplicia vocat Arist. alia simplicia. Arist. illud ait interesse inter utrumque nominum genus quod in nominibus compositis pars aliquid significat, licet nō secūndum se, hoc est qua ratione est pars nominis. sed simpliciter. ut rex, significat aliquid per se non tamen ut pars est nominis sorex. sed hoc explicatum est ab Arist. in capite de nomine ut super vacaneum sit eandem rem repetere.

Duo genera nomina & utriusque discrimē.

Sorex nomen est muris silue stris & vocalis unde illud, sorex mea me voce prodidi.

Sorex.

Est autem oratio, omnis quidem significatiua, non sicut instrumentum, sed quemadmodum dictum est ad placitum.

Idem est instrumentum & significatiua & ad placitum.

Discreuit orationē Arist. à nomine & verbo docuit etiā quae sit vis eius atque natura. nunc explanat quo pacto illa significet, naturā ne an positione quod est secūndum placitū. ea ergo est Arist. sentētia quod oratio significat ad placitū, id est ex institutione hominum non naturā. rationem huius rei reddit cum inquit, quemadmodum dictū est. illa verò hoc modo colligitur. nomina & verba significat ad placitum ergo & oratio. antecedens notum est ex his quae diximus cum de nomine atque verbo ageremus. consequentia verò constat à minori sumpto argumento. ipsa enim oratio ex nomine & verbo constat, ergo ad placitum significat more nominis atque verbi ex quibus efficitur & constat. atque hoc est quod ait Arist. sed significat secūndum placitum quemadmodum dictum est.

Docet orationem significare ex instituto. Syllogismus.

Quoniam verò inter veteres phil. sophos fuerunt qui dicerent orationem nō significare positione sed naturā potius inter quos est Plato in dialogo qui cratylus inscribitur, refellit obiter eorū philosophorum sentētiā cū inquit. nō sicut instrumentū. Plato verò istā sentētiā

Plato ait orationē natura significare

Commentarius in librum m

Syllogis- comprobat hoc argumento. instrumentum potentie naturalis constat
mus Pla- natura, vox autem est instrumentum naturalis potentie ergo constat
tonis. natura. quare non significat secundum placitum. discursus legitimus
est in tertio modo primæ figuræ, antecedens verum est ergo & conse-
quens. Primum quidem maior est aperta, nam oculi, aures & cetera
instrumenta naturalis facultatis sensiuæ, natura constant. minor etiã
vera esse videtur, siquidem ipsa oratio videtur concessa esse nobis à
natura tanquam instrumentum quoddam quo explicaremus ea quæ
existunt in animo. quare significat natura & non secundum placi-
Refelli- tum. Arist. verò tametsi falsam putat Platonis sententiam nullam
tur sente- rationem adducit qua illam refellat. sed solum inquit, non significare
tia Plato velut instrumentum. quod Plato videbatur accipere in minore propo-
nis. sitione huius syllogismi. voces enim nobis à natura concessæ sunt, &
natura constant, oratio verò ab homine fingitur dum ex nomine &
verbo efficitur, quæ sunt eius partes. & ex institutione hominũ rem
significant. atque vt exemplo rem explicemus, quemadmodum mo-
ueri natura, nobis concessum est. hoc aut illo modo moueri, saltũ in-
quam aut quavis alia ratione. non natura nobis inest, sed pendet ex
voluntate. ita quoq; vocem emittere natura nobis concessum est hoc
verò aut illo modo positione aut voluntate hominum constat. quare
significatio vocis quæ per nomen aut verbum aut orationem fit non
natura nobis inest, sed ex instituto. ergo materiã hoc est id in quo exi-
stunt nomen verbum atque oratio, natura suppeditat. nos formam
præstamus. Quod autem oratio positione significet, non natura inde
Argumẽ maxime constat. quod maxima est orationũ varietas. alijs enim bar-
tũ q; ora- bara inest. elegans atque elaborata alijs. quidam illam carmine effi-
tio positio ciunt, alijs prosa oratione. verum igitur est quod ait Arist. orationem
ne signifi nõ significare velut instrumentũ hoc est natura sed secundum placitũ.
cet, nõ na
tura.

Alia ra- Alio etiam modo dissolui potest ratio qua Plato vsus est si nege-
tio disol- mus maiorem propositionem propositi syllogismi. omne inquam in-
uendi syl strumentum naturalis facultatis esse naturale. instrumenta enim ar-
logismũ stium positione constant, seruiunt tamen facultatibus naturalibus.
Platonis.

Enuntiatiua verò non omnis sed illa in qua verum vel falsum
est,

est, non autem omnibus inest, ut deprecatio oratio quidem est. sed neque vera neque falsa, cætera igitur relinquuntur, rhetorica enim vel poetica conuenientior est eorum consideratio. enuntiatiua verò præsentis est speculationis.

Differit Arist. in præsentia de oratione, quoniam genus enuntiationis est ut ostendimus paulo superius. cum autem oratio sub se multas formas habeat, ut monstratum est initio huius commentarij. alia est enim deprecatiua, ut miserere animi non digna ferentis. alia imperandi. ut estote prudentes sicut serpentes. cæteraque formæ: quarum meminimus loco citato docet Arist. quænam forma orationis pertineat ad præsentem disputationem cum ait, enuntiatiua oratio præsentis est speculationis. huius rei ratio ita colligitur ea oratio pertinet ad philosophos in qua est verum vel falsum, huiusmodi est enuntiatiua oratio ergo illa est præsentis speculationis. nota est consequentia & utraque pars antecedentis monstrata est à nobis in quæstione præambula de subiecto huius libri. cætera verò orationes quoniam neque vere neque falsæ sunt, ut eodem loco ostendimus, non pertinent ad præsens negocium, reijciuntur ergo à philosophia cuius munus est inquirere atque docere quid verum quid falsum sit.

Forma orationis.

Quæ oratio huc spectet.

Sed quoniam posset quispiam rogare ad quem artificem pertineat cætera genera orationum diluit quæstionem Arist. dicens. illa spectare ad rhetores vel poetas, ratio est, quoniam ut diximus initio huius commentarij, reliqua genera orationum seruiunt exprimendis affectibus animorum atque poetae atque etiam oratores aut prodesse volunt aut delectare, aut simul idonea & iocunda dicere vitæ. sunt enim id genus scriptoribus perquam familiaria, atque maxime accommodata.

Diluit objectionem Arist.

Est autem vna prima oratio enuntiatiua, affirmatio, deinde negatio alia verò omnes coniunctione vnæ.

Explanauit hæctenus Arist. docuit orationem, quæ est genus enuntiationis deinde quæ forma orationis ad philosophos pertineret, de qua sit in præsentia differendum. cæteras deinde formas orationis suis artificibus concessit. Iam de enuntiatiua oratione disputat. atque eius diuisionem aggreditur. his autem verbis studio breuitatis Aristo.

Commentarius in librum

Simul cō simul complexus est duas formas diuidendi: quod nō semel facere con-
plectitur s̄ueit. nam vt cetera taceam in categorijs, cum de quāritate disputa-
ret, duas simul diuisiones quāritatis cōplexus est. diuisiones verò quas
duas diui-
siones. facit hoc loco huiusmodi sunt. enūtiatio alia est vna alia verò est vna
cōiunctione. hoc est alia est vna simpliciter. alia est vna ratione con-
iunctionis. vna simpliciter alio nomine categorica aut simplex voca-
tur, vt homo est animal. vna coniunctione est quæ pluribus simplici-
bus constat enuntiationibus. sed coniunctione iunguntur. vt Socra-
tes legit, & Plato audit. huius tres sunt forma. cōiuncta, disiuncta
hypothetica. alijs nominibus copulatiua disiunctiua & conditionalis
vocantur. de quibus in presentia plura dicere animus nō est, quoniā
de eisdem lib. secundo summæ satis multa diximus.

Vna ora-
tio simpli-
citer.

Tres for-
ma enun-
tiationis
vnius con-
iunctione.
Secunda
diuisio.
Caput hu-
ius diui-
sionis.

Secunda diuisio sic fit. enuntiatio, alia affirmatio est. alia nega-
tio. affirmationem verò primam vocat Arist. deinde negationem. qua
diuisione mea sententiā Arist. solum diuidit simplicem enuntiationem
quæ est presenti negotio accommodata: tamen si affirmatio & negatio
tam insit simplicibus propositionibus quàm his quæ sunt vna cōiun-
ctione. Sed quoniam enūtiatio quæ est vna cōiunctione, non proprie
pertinet ad hunc sermonem prætermisit Arist. affirmationem & ne-
gationem enuntiationis quæ est vna cōiunctione.

Quæstio
vtrū hac
diuisio fit
generis
species.
Aristot.
hoc loco
non facit
diuisionem

Hoc tamen loco quæstio existit vtrum enūtiatio diuidatur in af-
firmationem & negationem tanquam genus in species. & quidem
aliud est hoc quærere. aliud verò rogare vtrū Arist. presenti loco di-
uisionem efficiat. priorem quidem quæstionem paulo inferius tracta-
bo, nūc verò animaduertendū est quod Arist. cum inquit. Est autem
vna prima oratio enuntiatio deinde negatio, nō facit diuisionem enū-
tiationis sed duntaxat enumerat partes enuntiationis, & ordinem
enumerationum proponit. quæ si dicat enūtiatio duas partes habet af-
firmationem inquam & negationem. atqui prima pars enuntiatio-
nis, affirmatio est deinde negatio. idem quoque fecit in sermone de
substantia, cum substantiæ duas partes esse inquit & vnam substan-
tiam primam esse, aliam secundam. idem præstat in sermone de qua-
litate dicens, est autem qualitas eorum quæ multipliciter dicuntur.

subiungit

subiungit prima species qualitatis est &c. deinde simili forma uti solet Arist. pluribus locis.

Sed excutiamus iam superiorem illam quæstionem utrum enūtiatio diuidatur in affirmationem & negationem tāquam genus in species, nec ne. in hac quæstione varia sententia sunt veterū philosophorū. Alexander aphrodisiensis grauis in primis autor cōment. in cap. primū. lib. i. de analysi priori. & Philoponus cōmentario in caput. ij. lib. j. de posteriori analysi negat. enūtiationem genus esse affirmationis & negationis. adducūtur in hanc sententiam his argumentis genus ex æquo inest omnibus suis formis. iij. lib. Te p. enūtiatio non ita inest affirmationi & negationi. ergo nō est genus affirmatiōis & negatiōis. nota est in. iij. modo. ij. figura maior aperta est minor probatur Arist. testimonio qui affirmationem vocat primā enūtiationem.

An sit diuisio.

Alexander.

Philoponus.

Quod nō sit genus enuntiationis.

Prima rō.

Cōfirmatur, affirmatio est prior negatione, ergo affirmatio & negatio nō sunt species enūtiationis. discursus legitimus est, quoniā simul natura sunt q̄ ab eodē genere ex aduerso diuidūtur species. antecedens p̄bo id ex quo aliud fit prius est eo qd̄ fit, cap. iij. lib. vi. top. ex affirmatiōe fit negatio adiecta negatiōe, ergo p̄or est. affirmatio quā negatio.

Secunda ratio.

Cōfirmatur secūdo, affirmatio si auferatur, negationem aufert, non aufertur negatione, ergo prior est affirmatio negatione. nota est cōsequētia. cap. de priori. in post. prædicamentis ergo nō est enūtiationis genus affirmationis & negationis. postremo Arist. testimonio persuadetur cap. ij. lib. j. de post. analysi. affirmatio negatione est prior & notior. & rationē reddit inquit. nā per affirmationem negatio nota fit. & prior est affirmatio quā negatio, sicut esse prius est q̄ nō esse.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Hāmonius cōtrariam sententiam tenet inquam quidem adducitur duplici argumento vnum est quoniam definitio enūtiationis pariter inest affirmationi & negationi ea inquam, oratio in qua verum vel falsum est. deinde propriam & veluti differentia substantialis qua differt oratio enuntiativa à ceteris orationis generibus est, verum vel falsum continere. at hoc æqualiter inest affirmationi & negationi. quare genus est enuntiatio vtriusque. in eadem sentētia est diuus Thomas enarrans hunc locum Aristotelis.

Hāmonius est in contraria sententia.

Diuus Thomas.

Commentarius in librum

Nostra se-
tentia.

Ego tamen utrosque autores verum dicere existimo nam si omnes numeros veri generis excutiamus enuntiatio verum genus non est. neque vllum exactum genus reperire licet, in nominibus secundarum notionum. quo expectans Alexander, hanc amplexus est sententiam quam mordicus defendit. quoniam verò proxime accedit, ad genus enuntiatio, & affirmatio & negatio ad species, quantum patitur natura istarum rerum. putat Hamonius enuntiationem genus esse affirmationis & negationis. atq; ista sane ratione videtur mihi componi posse diuersas istius sententias enarratorum Aristotelis.

Necesse est autem omnem enuntiatuam orationem ex verbo esse vel ex casu verbi.

Explicat partem necessariam ad enuntiationem cõficiendam, & exordium sumit à verbo. ait igitur necessarium esse vt omnis enuntiatio ex verbo cõstet vel ex casu verbi, siue verbum finitum sit siue infinitum. de quibus est disputatum in sermone de verbo. ratio verò ea est quoniam si non adsit verbum aut casus verbi oratio neque verum neque falsum significat quod est proprium enuntiationis.

Etenim hominis ratio, si nõ addatur aut est aut fuit, aut erit, aut aliquid huiusmodi nondum oratio e nunriaua est. Quare autem vnum quoddam est, non multa, animal gressibile bipes, non enim eo quod propinque dicuntur vnum erit. & certe alterius hoc tractare negotij. vnde dicitur quia finitio & casus verbi est ad quod dicitur et genus vni est cõmune sicut in materia et se me

Demon-
strat enū-
tiationem
ex verbo
& casu
verbi se-
ri.

Quod dixerat exemplo demonstrat, oportere inquam omnem enuntiationem constare ex verbo vel ex casu verbi. oratio enim quæuis in qua verbum non collocatur enuntiatio non est. nam animal gressibile bipes quæ est oratio qua vtitur Arist. in presentia loco veræ definitionis hominis, quoniam verbo vacat & casu verbi nulla ratione enuntiatio est: cum neque verum neque falsum significet. nisi addamus eidem verbum est. quod verbum simpliciter vocatur, aut fuit aut erit, quæ sunt verbi casus. verum quod definitio hominis cuius exemplo vsus est Arist. vbi non adest verbum quoduis non sit enuntiatio, probat Arist. hoc syllogismo. omnis enuntiatio plura significat, hominis definitio, animal gressibile bipes non multa significat, sed

Syllogis-
mus.

vnum

Vnum ergo non est enuntiatio discursus est legitimus, & maior inde maxime constat quoniam enuntiatio subiecto constat & predicato atqui subiectum substantiam declarat. predicatum vero actionem vel passionem. hæc verò nō vnum sed multa sunt, definitio verò vnū tantum est vt constat.

Quoniam verò plerique concedunt definitionem vnum esse non multa, errant tament assignando rationem cur vnum sit obiter istorum sententiam refellit. aiunt enim definitionem vnum esse quoniã eius partes propinquæ sunt. hoc est nihil medium inter iacet, quod illas retineat, vnumq; faciat. hæc enim huius rei causa non est. nō adducit tamen vllam aliam. Arist. atque ideo se excusat: dicens, hoc docere alterius esse negotij, neq; expectare ad dialecticos. explanat autem hoc ipsum septimo atque octauo metaphysico. & ratio cur vnū sit definitio, non multa, hæc est. quoniam constat genere atque differentia quorum alterum nempe genus vicem habet materiæ, alterum verò, id est, differentia vicem habet formæ, atqui vt ex materia quæ potentia est, & forma quæ est actus vnum efficitur secundum naturam non multa. ita quoque ex genere & differentia vnum suapte natura fit non multa. *na genus vnum materię est & forma*

Refellit sententiã de definitione.

Quo loco rem monstret Arist.

Est autem vna oratio enuntiatiua quæ vnum significat vel conjunctione vna plures autē quæ plura & non vnū: vel in cōiuncte.

Tradit in presentia Arist. quandam aliam diuisionem enuntiationis qua diuisione vniuersa genera enuntiationum cōplectitur. ea est enuntiatio duplex est alia vna alia plures. vna enuntiatio est quæ vnum significat vt homo est animal vel plura quæ sunt vnum cōiunctione. vt si deus est mundus regitur prouidentia. enuntiatio autem plures ea est quæ plura significat & non vnū. est autē huiusmodi ea enuntiatio in qua existit aliquod nomen multiplex, vt canis adurit. est etiam enuntiatio plures in qua plura existunt in coniuuncte. hoc est nō efficiuntur vnum gratia cōiunctionis. vt si quis dicat Christus etc. multa fecit. docuit. nam hæc enuntiatio plura continet quæ non sunt vnum aliqua conjunctione. *Equi pulcherrimi etc. multa fecit etc.*

Caput huius diuisionis. Vna enuntiationis. Plures.

Inconiunctio. Observatio.

Observandum tamen est quod propositioni quæ est vna simplici-

Commentarius in librum

ter opposita est enuntiatio quæ est plures simpliciter, illi verò enuntiationi quæ est vna cōiunctione ea enuntiatio opponitur in qua plura sunt in coniuncte.

Secunda observatio. Deinde considerandum etiam est quòd ad enuntiationem quæ vna est coniunctione referuntur enuntiatio coniuncta, disiuncta & hypotetica quæ communi nomine conditionalis vocatur. omnes enim huiusmodi enuntiationes vnum sunt coniunctione.

Nomen igitur & verbum, dictio sit solum: quoniam non est dicere, sic aliquid significantem, voce enuntiare, vel aliquo interrogante, vel non verum ipso proferente.

Occurrit Arist. obiectioni. Occurrit statim Arist. obiectioni, posset quispiam putare nomen & verbum per se esse enuntiationem vnam quia singula istorum vnum significat, Respondet tamen Arist. tacite obiectioni dicens, quod tamen si nomen & verbum & enuntiatione vnum sit & non multa, neque nomen neque verbum enuntiatione est, non enim significant vnum ut enuntiatione sed ut dictio duntaxat. hoc probat Arist. quoniam neque nomine neque verbo quidpiam enuntiamus, nisi vnum alteri iunctum sit. hoc ita demonstrat tantum duobus modis contingit quidpiam enuntiarum. aut enim enuntiamus respondentes ad ea quæ rogati sumus aut nihil rogati. ut si quis roget quis apud te est, & tu respondeas Ioannes, certe enuntiatione usus es respondendo. Deinde si quis dicat docere Socratem aut Platonem audire. Namine autem aut ver-

Obiectio prima. bo neutro modo enuntiare quidpiam contingit. Sed obijciat aliquis falsam esse Arist. sententiam. siquidem interdum, tunc videlicet cum interrogamur nomine & verbo enuntiamus. Roganti enim quis apud te est, optime respondeo, Socrates. atqui Socrates vnum nomen est. & confirmatur nostra sententia Arist. testimonio in capite de verbo cum inquit verba secundum se dicta esse nomina quoniam constituunt intellectum & qui audit quiescit. Verum hæc obiectio facile diluitur si dicamus cum ita respondemus, esse perfectam enuntiationem. tamen si vel nomen vel verbum potestate existat cum ea ratione respondemus, tantumdem enim est dicere disputat, roganti quid quispiam agat ac si perfectam enuntiationem proferremus. hoc si verum est aperte

Secunda.

Diluitur

est aperte constat nomen atque verbum non esse vnum sicut enun-
tiation vnum est, sed quemadmodum dictio. Vnum enim exprimit at
que declarat non enuntiando. Vt dictio.

Quæret fortasse quispiam quam obrem Arist. non distinguit no-
men & verbum ab affirmatione & negatione, nos ita roganti dice-
mus illam fuisse causam quod satis fuerit nomen & verbum ab enū-
tiatione distinxisse. nam cum affirmatio & negatio species sint enū-
tiationis cum monstrat nomen atque verbum ab enuntiatione dif-
ferre simul demonstrat ab affirmatione esse diuersa. & demique
ab omnibus formis enuntiationis. Quæstio
cui nō di-
stingat no-
mē & ver-
bū ab af-
firmatione
& nega-
tione.

Rursum si quis obijciat frustra Arist. in præsentia enuntiationem
distinguere à nomine & verbo, cum id ab eodem factum sit paulo su-
perius atque etiam in præhemio. Hæc obiectio facile diluetur si dica-
mus superius accepisse Arist. enuntiationem secundum eius essentiã
atque substantiam. modo vero secundum vsum nam verum esse aut
falsum ad substantiam enuntiationis pertinet. vnam esse aut plures
ad vsum. nihil autem mirum esse debet si ostendat enuntiationem
à nomine & verbo omnino esse diuersam. Tertia ob-
iectio.
Soluatur.

Harū autē hæc quidem simplex est enuntiatio: vt aliquid de ali-
quo, vel aliquid ab aliquo. hæc autem ex his coniuncta, velut ora-
tio quædam iam composita. Est autem simplex enuntiatio, vox si-
gnificatiua de eo quod est aliquid vel non est, quemadmodum tē-
pora diuisa sunt affirmatio verò est enuntiatio alicuius de aliquo.
negatio verò enuntiatio alicuius ab aliquo.

Resumit Arist. sermonet atque ea repetit quæ de enuntiatione di-
cta sunt prius vt tenatius memoriæ hæreant. inquit ergo earum enū-
tiationum quibus mostratum est sententiam proferri & rogantibus
responderi quædam simplex est, alia cōiuncta. Simplex enuntiatio est
in qua aliquid de aliquo. dicitur inquam. aut aliquid ab aliquo. sepa-
ratur videlicet. Coniuncta verò ea est quæ ex simplicibus enuntia-
tionibus conficitur. comparat tamen vtrunque genus enuntiatio-
nis inter se dicens, enuntiationem simplicem quæ ad præsens ne-
gocium attinet significare aliquid esse aut non esse aliam vero ef-
fectã Repetit
quæ dixe-
rat.
Simplex.
Cōiuncta.

Commentarius in librum

Diuiditur enun-
tatio que
admodum
tempora di-
uiduntur.

fectam esse ex simplicibus enuntiationibus. admonet tamen quod quemadmodum tempora diuisa sunt, est enim quoddam tempus presens aliud exactum. futurum aliud, ita quoque simplicis enuntiationis triplex forma est. Quædam enim presentis temporis est. Vt hæc dies aliam vitam adfert. alia præteriti. Vt *Alexander orbem domuit.* alia futuri, Vt *antechristus nouissimis temporibus uiuet.*

Affirma-
tio.

Deinde duas partes enuntiationis simplicis definit affirmationem inquam & negationem, quæ quidem diuisio in definitione simplicis enuntiationis continebatur. *Affirmatio* inquit, est enuntiatio alicuius de aliquo, id est in qua unum alteri tribuimus. *negatio* uero enuntiatio est alicuius ab aliquo, id est in qua unum ab altero separamus. quæ in prohemio ab *Aristotele* diuisio uocatur quemadmodum *affirmatio* appellatur *compositio*.

Explicita est
hæc enuntiatio

Quoniam autem enuntiare est, & quod est non esse, & quod non est esse, & quod est esse, & quod non est non esse. & circa ea quæ extra presens tempus sunt similiter, utique continget omne quod quis affirmauerit negare & quod quis negauerit affirmare. quare manifestum est, quoniam omni affirmationi opposita est negatio & omni negationi opposita est affirmatio.

De repu-
gnantia
differit.

Haec tenus *Aristo.* enuntiationem & varias eius formas diligentissime persequutus est. nunc uero de contradictione aut repugnantiâ agere instituit, cuius definitionem in medium adducit. hanc ut constituat, explanat prius pugnam affirmationis & negationis quibus contradictio constat. Hæc pugna sumi potest ab ipsis rebus, atque etiâ à nostro sensu. quam obrem utrunque pugnantia modum exponit.

Quatuor
modis con-
tingit enun-
tiationem.

exorsus à repugnantiâ ipsarum rerum. Inquit ergo quod quatuor tantum modis enuntiare contingit, aut enim enuntiamus non esse quod est. aut esse quod non est. aut esse quod est. aut non esse quod non est. quod autem accidit secundum differentiam temporis presentis accidit similiter circa ea quæ extra presens tempus sunt. Huiusmodi sunt præterita atque futura. nam secundum quamcunque differentiam temporis contingunt quatuor istæ formæ enuntiationis. quod si enuntiamus esse quod est. aut non esse quod non est. ueram constituimus

enuntia-

enūtiationem. Si verò esse quod non est. vel nō esse quod est. falsam. quam obrem contingit omne quod vere affirmatur falso negari. & quod vere negatur. falso affirmari. atque ex consequenti omni affirmationi opposita est negatio. & omni negationi opposita est affirmatio. atque hoc ipsum est repugnantia aut contradictio. quam definit Arist. cum inquit.

Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio oppositæ. dico autem opponi eiusdem de eodem. non autem æquivoce. & quæcunque cetera talium contra sophisticas determinauimus importunitates.

In primis verò quantum ex phrasi & loquendi forma cōstare potest. Arist. autor fuit huius vocabuli, contradictio. Hæc enim causa est. ut ait Magentinus, cur Arist. hæcenus nunquam meminit contradictionis. Fuit enim vocabulum hoc græcis auribus ante ætatem Aristotelis insuetum. voluit ergo prius ea dicere quæ emolire possent duritiem verbi & nouitatem eiusdem.

Contra-
dictio.

Est autem sensus definitionis is. contradictio est pugna affirmationis & negationis. ut Socrates legit. Socrates non legit.

Sensus de-
finitionis.

Quoniam verò non quæuis affirmatio & negatio efficiunt cōtradictionem, adiecit Arist. oppositæ. quod verbum ipse explanat. nam affirmationem & negationem appellat oppositas quæ sunt eiusdem de eodem. hoc est. idem subiectum habent & prædicatum, & deniq; ceteras partes easdem habent. quæ mutare possunt enūtiationem atque ex vera falsam reddere. Quare hæc nō est contradictio, Socrates disputat. leo nō disputat. quoniam non constat affirmatio & negatio eodem subiecto. neque ista. homo currit, quod currit nō est homo. quoniam non habent idem subiectum & prædicatum.

Oppositæ.

Quæ non
sunt cōtra-
dictiones.

Addit Arist. nō æquivoce. hoc est debet affirmatio & negatio cōstare eodem subiecto & prædicato. non tantum secundum nomen, quod est æquivoce. sed etiam secundum rem. Nam æquiuoca sunt quorum idem nomen est diuersa tamen ratio substantiæ. addit rursum incōstituenda contradictione seruari debere quæcunque ab eodem in elenchis determinata sunt contra importunitates sophistarum. Sunt

Nō æqui-
uoce.

Capit. de
æquiuoca
in ca-
tegorijs.

Commentarius in librum

enim sophistæ importuni atque molesti. neque male mea sententia hæc verba adiecit. Videbatur enim diuinare quæ sophistæ hac nostra ætate de contradictione dicturi erant. quæ vero seruanda sint in contradictione efficienda doceri possumus ex definitione elenchi quam Arist. loco citato adducit cum inquit elenchum, seu redargutionem esse contradictionem vnius atque eiusdem non nominis tantum. sed nominis & rei simul ad idem & secundum idem & cõsimiliter & non mutato tempore sed de hac ipsa re plura fortasse quam par esset diximus. lib. ij. *sammæ summularum* vt super vacaneum sit eadem in præsentia reperere. Colligi tamen potest perfecta definitio contradictionis hoc modo. *contradictio est oppositio affirmationis & negationis eiusdem subiecti & prædicati vniuoce. quibus partibus vitari possunt omnes illæ regnæ & calumniæ quas sophistæ cõfingunt.*

Vera definitio contradictionis.

¶ Argumentum capitis quinti.

Definiuit Arist. contradictionem nunc studeat explicare singulas eius formas atque easdem distinguere. docet præterea quæ sint obseruanda in singulis oppositionis formis. & quibus nominibus singulæ appellentur. tum etiam quænam forma digna sit maxime nomine oppositionis. quoniam verò contradictio maxime sumitur secundum subiectam initio huius capitis diuisionem proponit eorum quæ subiecta sunt postea vero eam contradictionem persequitur quæ sumitur ex prædicato.

¶ Caput quintum.

Quoniam autem sunt hæc quidem rerum vniuersalia, illa verò singularia. Dico autem vniuersale, quod de pluribus prædicari natum est: singulare verò quod non: vt homo quidem vniuersale est: Plato verò, eorum quæ sunt singularia.

Hæc oratio perfecta non est. nam eo refertur ab Arist. vt doceat qua ratione constare debeant aut potius qualia esse oporteat

Diuisio

rerum.

teat

teat subiecta in singularis formis contradictionis. Verum ex his verbis Arist. summi potest diuisio quedam hoc pacto. Rerum alie vniuersales sunt alie singulares. Vtranque partem Arist. explanat, definitione & exemplis subiectis. Præponit autem vniuersale singulari ea fortasse causa quod vniuersale vt inquit idem Arist. lib. primo de posteriori analysi honorabilius est singulari.

Cur vniuersale profert singulari.

Vniuersale verò ita finitur ab Arist. quod de pluribus prædicari natura est. adhibet exemplum. vt homo. est enim natus prædicari de singularibus hominibus. Cum autem vniuersale multis modis accipiatur ab Arist. presenti loco illud duntaxat explanat finitione quod ad logicos spectat. cuius quinque sunt veluti species. de quibus est à porphirio disputatum in introductione ad dialecticam. Singulare autem vocat quod non est aptum de pluribus prædicari vt Socrates, Plato. qua vero ratione accipienda sit definitio vniuersalis & singularis quæ tradit hoc loco Arist. dictum est à nobis vberius commentario in caput de specie.

De vniuersali & singulari.

Singulare.

Possent tamen quispiam obijcere aduersus sententiam Arist. quoniam pacto verum esse possit quod hoc loco inquit rerum quasdam esse vniuersales si verum est quod idem scribit libro primo de anima: vniuersale aut nihil esse aut rebus ipsis esse posterius. Deinde quo pacto vniuersale natum est de pluribus prædicari si vniuersale res est. Nam prædicantur duntaxat voces. Vtraque tamen dubitatio facile tollitur si reuocemus in memoriam quod initio commentariorum in quinque voces porphirij diximus. fieri interdum vt nominum affectiones ad res ipsas transferantur, atque etiam mutata ratione. quasi velit dicere vocum duplex esse genus. quedam enim significant res vniuersas, alie singulas.

Obiectio prima.

Secunda.

Soluitur dubitatio

Necesse est autem enuntiare cum inest aliquid, aut non: aliquando quidem alicui eorum, quæ vniuersalia sunt: aliquando autem alicui eorum, quæ sunt singularia.

Proposita diuisione subiecti diuidit Arist. enuntiationes secundum subiectum dicens. Enuntiationes si secundum subiectum accipiuntur in duplici sunt differentia quedam enim singulares sunt vt Socrates fuit

Commentarius in librum

Syllogismus. Platonis institutor, alia verò sunt vniuersales. Vt homo est animal, singulares vocantur illæ quarum subiectum singulare est. Vniuersales verò quarum subiectum vniuersale est. Rationem autem huius rei videtur Arist. inuere, & ita colligitur. rerum quædam sunt vniuersales alia singulares, atqui vniuersale & singulare subiecta sunt, ergo quædam sunt enuntiationes quibus enuntiamus aliquid de alio quod est vniuersale alia verò quibus enuntiamus aliquid de alio quod est singulare.

Duplex enuntiatione vniuersalis. Ea verò enuntiatione cuius subiectum vniuersale est duplex est, quædam est cuius subiectum vniuersale est vniuersaliter vt omnis homo est animal. alia cuius subiectum est vniuersale, sed nō vniuersaliter. hæc duplex est, quædam cuius subiectum omnino signo vacat, vt homo est iustus, quæ indefinita vulgo dicitur. alia quæ speciali signo constat vt quidam homo iustus est. quæ quidem diuisio fit secundum quantitatem vt ea quæ fit in affirmatione & negatione secundum qualitatem.

Maxima oppositio. De singularibus enuntiationibus in præsentia sermo non est. sed duntaxat de vniuersalibus. quarum repugnantiam secundum verum & falsum constituit Arist. cum sint autem tres formæ oppositionis vna tantum contradictio vocatur, cæteræ alijs nominibus.

Si ergo in vniuersali vniuersaliter enunciet quis quoniam est aut non est, contrariæ enuntiationes erunt. Dico autem in vniuersali enuntiare vniuersaliter, vt omnis homo albus est. nullus homo albus est.

Formæ oppositiōis. Iam incipit Arist. explicare formas oppositionis sunt illæ tres contraria. sub contraria. contradictoria. contraria primū definit, ea fort. esse causa q̄ ex eadē facile cæteræ oppositionis formæ efficiantur definit ergo contrariam oppositione dicēs. contrariæ enuntiationes sunt. Cum quis enuntiat in vniuersali vniuersaliter quod est aut non est, id est contrariæ enuntiationes sunt, illæ quarum subiectum vniuersale est vniuersaliter. hoc est affectum vniuersali signo, quarum altera enuntiat esse.

Oppositio contraria. altera nō esse. exemplo rem probat Arist. istæ enim contrariæ enuntiationes sunt, omnis homo albus est, nullus homo albus est. hæc est forma contrariarum enuntiationum. quāquam cauere diligenter oportet ne

tet ne

tet ne in vtraq; enuntiatione ullū nomen, siue illud subiectum sit, siue prædicatum, sit vniuersale nō vniuersaliter. contrariæ verò vocantur huiusmodi enuntiationes quoniam quādam habent similitudinē cum contrarijs. nam vt cōtraria simul esse in eodem non possunt. ita due istæ enūtiationes veræ esse nequeunt. vt inferius mōstrat. Arist. item sicut contraria maxime distant. ita quoque huiusmodi enuntiationes. nam quod vna statuit, altera omnino aufert.

Cur vocetur cōtraria.

Quando autem vniuersalibus non vniuersaliter, non sunt contrariæ. quæ autem significantur est esse aliquando contraria. dico autem non vniuersaliter enuntiare in his quæ vniuersalia sunt, vt est albus homo, non est albus homo. cum enim vniuersale sit homo. non vniuersaliter vtitur enuntiatione. omnis nanque nō vniuersale significat, sed quoniam vniuersaliter.

His verbis explicat Arist. secundam formam oppositionis sub cōtrarias inquam enuntiationes. atque ait. eas enuntiationes in quibus aliquid enuntiamus inesse vel non inesse alteri vniuersali sed nō vniuersaliter hoc est non cum aliqua nota vniuersali, non esse contrarias. neque enim seruant formam contrariarum enūtiationum quam Arist. paulo superius tradidit. & præterea non suscipiunt rationem contrariorum, cum possint in eodem esse. Vtraque enim vera esse potest in materia cōtingenti. rem exemplo probat, cum ita enuntiamus, est albus homo, non est albus homo. quæ enūtiationes pares sunt hys homo est albus, homo nō est albus, aut aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus. nam pro eodem vsurpantur in præsentia particulare & indefinitum. vocantur hæ enuntiationes subcontrariæ quoniam collocantur sub propositionibus contrarijs aut ab eis de sumuntur. adempto enim signo vniuersali ex contrarijs sub contraria efficiuntur. vt omnis homo iustus est, nullus homo iniustus est. homo iustus est, homo iustus non est. deinde sub contrariæ enuntiationes vocantur quoniam si veritatem spectes collocantur sub enuntiationibus contrarijs. nam si vniuersalis vera est erit quoque vera particularis quæ existit sub vniuersali.

Cōtrariæ enuntiationes.

Sub contraria.

Subiungit Arist. aliquando contingere vt contraria sint ea quæ

H signi-

Commentarius in librum

Cōtingit ea qua significan- tur esse cōtraria. significantur sub contrarijs enuntiationibus. huius rei ea causa est, quoniam subeunt naturam contrariorum. ut enim contraria simul vera esse nō possunt ita etiam aliquando fit ut sub contraria nō possint simul esse vera. hoc contingit quando enūtiationes constant naturali materia aut disparata. ut aliquis homo est animal, aliquis homo non est animal. aliquis homo est equus, aliquis homo non est equus. & hic sane sensus est istorum verborum non quem sophistæ explicant.

Vniuersa le nō vni uersaliter. Reddit deinde rationem philosophus cur huiusmodi enūtiationes dicantur vniuersales non vniuersaliter. ea est quoniam terminus qui subiicitur vniuersalis est, cum sit natus prædicari de pluribus. non est tamen vniuersaliter quoniam nō afficitur nota vniuersali qua finiatur. omnis enim atque alia id genus vniuersalia nō sunt, cum non possint prædicari. significant tamen vniuersaliter, id est prædicatum cōuenire omni parti subiecti. in hac enim enuntiatione omnis homo iustus est attributum. iustus omni homini tribuitur. in causa vero est

Signum quid sit. Magentinus. nota illa aut signum, omnis, quo afficitur subiectū. Signum vero aut nota, Magentino autore, est adiectio quedam subiecto semper coniuncta declarans quo pacto prædicatum referatur ad subiectū. quod duplicia verò signa sint dictū est à nobis in isagoge, & lib. ij. summæ.

In eo verò quod vniuersale prædicatur id quod est vniuersaliter prædicari non est verum. nulla enim affirmatio vera erit in qua vniuersale prædicatum vniuersaliter prædicatur ut, omnis homo est omne animal.

Documētum. Quoniam verò signi vniuersalis mentio incidit docet Aristo. cui parti enūtiationis addi debeat, ut vera cōstituatur affirmatio. simulque refellit de hac re sententiā falsam quorūdam antiquorum philosophorum. est igitur documētum, signum vniuersale asserens nō debet addi ad prædicatum vniuersale enūtiationis. ratio est quoniā erit falsa enūtiatio: hoc demonstrat exemplo proposito. hæc enim enūtiatio omnis homo omne animal est, falsa est proculdubio, atque idem semper eueniet, modo prædicatum vniuersale sit. id est, natum de pluribus prædicari. alias enim nihil prohibet verā effici enuntiationem.

ut sol

ut sole est omnis sol. Sed sol vniuersale quidem non est, neque luna neque phenix: ut ostendimus commentario in caput de specie. illarum vero enuntiationum nullus est vsus in dialectica, quæ seruit inuestigandæ veritati, & refellendo mendatio, atque ideo à disciplinis reijciuntur. quo spectans Aristo: cap. xxvii. lib. primi de priori analysi differens de propositionum abundantia inquit, ipsum quod sequitur non est ponendum totum sequi & ponit exemplum inquit. dico autem ut hominem esse omne animal. aut musicam esse omnem disciplinam, sed simpliciter solum sequi debet ut hominem esse animal, aut omnem hominem esse animal. rationem subiungit dicens, quoniam nos hoc volumus probare. hominem inquam esse animal, aut musicam esse disciplinam alterum autem inutile est atque impossibile. idem quoque scribit libro primo de priori analysi his verbis prædicatum autem non omne dicitur. hoc est non suscipit hanc præfinitionem, omnis.

Inutiles
dialecti-
co enun-
tiationes.

Ratio.

Quatuor quidem modis attributum enuntiationis aut prædicatum nota aliqua aut signo affici potest, nam aut suscipit signum vniuersum asserens. aut vniuersum negans, aut speciale asserens, aut speciale negans. quorum omnium exempla facile quidem suppetunt. Aristo. Verò eam dūtaxat formam prædicati à dialectica reijcit, quæ est vniuersa atque asserens quoniam ea forma enuntiationis nūquam potest verum suscipere. siue res fortuita sit siue necessaria siue etiā fieri non possit. reliquæ verò formæ enuntiationis possunt interdum verum dicere quocūque modo accipitur subiectum. Cum ergo veræ interdum esse possint, interdum quoq; vtilis erūt philosophis. Superior verò forma tanquam inepta contemnitur ab Aristo. & procul reijcitur.

Cur salū
eius me-
minit e-
nuntiatio
nis cuius
prædica-
tum affi-
citur uni-
uersali si-
gno.

Ab his formis oppositionis quas explanauimus paulo superius contendit ad contradictionem quæ his verbis ab Aristot. significatur.

Opponi autem affirmationem negationi dico contradictio itæ quæ vniuersaliter significat, ei quæ non vniuersaliter. ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est. nullus homo albus est: aliquis homo albus est.

Commentarius in librum

Contra-
dictio.

Estigitur contradictio oppositio duarum enuntiationum quarum altera asserit negat altera, vnius subiectum vniuersale est affectum signo vniuersali, alterius vero subiectum non afficitur signo vniuersali. & quoniam nihil prohibet affirmatio ne an negatio sit, cum vniuersali signo afficitur vtriusque formæ contradictionis exemplo vsus est in præsentia Arist.

Cur non
meminit
singula-
ris contra-
dictionis.

Præter hanc vero formam contradictionis est etiã alia forma affirmationis & negationis singularis, inquam. vt Socrates disputat Socrates non disputat. cuius hoc loco non facit mentionem Arist. quod facile sit eam intelligere, & aperte constat, cum subiectum est singulare si eiusdem de eodem sit esse oppositionem. meminit etiam paulo inferius huius formæ enuntiationis.

Quoniam vero enuntiationes contradictoriæ ex contrarijs efficiuntur detracto alterius signo vniuersali, vt melius intelligeremus contradictionem repetit rursum formam enuntiationum contrariarum dicens.

Contrariæ vero, opponi inquam dico, vniuersalem affirmationem & vniuersalem negationem, vt omnis homo albus est, nullus homo albus est.

¶ Argumentum cap. vj.

Explanat is generibus repugnantiarum docet Arist. quoniam detracto singula genera oppositionis ad verum & falsum referantur, vt intelligamus quæ enuntiatio repugnantium vera sit quæ falsa, exordium autem sumit à contrarijs, dicens.

¶ Caput sextum.

Contrariæ
enuntiationes
possunt
simul esse
veræ.

Quo circa has quidem impossibile est simul esse veras.

¶ Vasi dicat contrariæ enuntiationes quarum, proxime mentionem fecerat, fieri nõ potest vt simul veræ sint. falsæ quidem ali quando esse possunt, in materia videlicet naturali, vt in his constat, ^{per hanc} ^{sententiam} ^{omnis} ^{sententia} ^{hinc} ^{est}

omnis homo currit. & nullus homo currit. omnis homo albus est nullus homo est albus. quare contrariæ propositiones verum à falso diuidunt. nam si vna earum vera sit. statim est opus alteram falsam esse. at si vna sit falsa non cōtinuo oportet esse alteram veram. cum vtraque falsa esse possit. sed quod simul esse veræ non possint, sic constat. Non possunt esse simul veræ quia alias sequeretur, duo cōtradiçtoria esse vera. nam istæ propositiones veræ sunt, omnis homo est albus nullus homo est albus, cū sint contrariæ, & ex hipotesi duo contraria vera esse possint: quare si hæc enūtiatio vera est omnis homo est albus hæc quoque vera est homo albus est, cōtradicat autem huic nullus homo albus est quæ ex hipotesi est vera quare duo contradiçtoria vera erunt. atqui hoc maxime absurdum est imò verò fieri nulla ratione potest, non possunt igitur puo contraria simul esse vera.

His verò oppositas contingit aliquando in eodem simul esse veras: vt, non omnis homo albus est, & aliquis homo albus est.

His verbis significat enuntiationes sub contrarias. nam illa quidē cum particulares sint contrarijs quæ sunt vniuersales aliqua ratione opponuntur. inquit ergo sub cōtrarias enuntiationes aliquando simul veras esse posse. rem demonstrat subiecto exemplo. aliquando inquit Sub contrarie. Aristot. id est in materia fortuita nam in quacunque alia materia si vna vera sit altera falsa est.

Quæcunque igitur contradictiones vniuersalium sunt vniuersaliter, necesse est alteram esse veram, vel falsam: & quæcunq; sunt singulares. vt Socrates albus est. Socrates albus non est.

Tradidit hæctenus duas regulas veritatis & falsitatis iam tertiã exhibet quæ pertinet ad oppositionem contradiçtoriam atque ita inquit. earum enuntiationum quæ sunt vniuersales vniuersaliter (sunt autem huiusmodi enuntiationes contradiçtoriæ) altera vera est vel falsa necessario, hoc est si vna vera est altera falsa est. & si vna falsa est altera erit vera. atque hoc ipsum contingit in quacunque materia. nam neque veræ simul esse possunt neque falsæ. vt autem hoc significaret dixit. alteram esse veram vel falsam. & nō dixit alteram esse veram, alteram esse falsam. quod contingit in enuntiationibus

Commentarius in librum

Contra-
dictio.

quarum vtraque particularis non est contingit etiam in propositionibus singularibus. huiusmodi sunt Socrates albus est, Socrates albus non est. nam inter contradicentia nihil medium est secundum veritatem & mendacium. Est enim contradictio vt Aristo. inquit. cap. ij. libri primi de post. Analyti. oppositio cuius medium non est. sed quoniam per se constat duo contradictoria neque vera simul neque falsa esse posse, nullam adhibet Aristo. rationem qua fidem faciat huius precepti est enim de quouis affirmatio & negatio & de nullo ambo simul. Demonstrat autem sub contrarias enuntiationes simul veras esse posse ratione, cum inquit.

Quæcunque autem in vniuersalibus non vniuersaliter, non semper hæc quidem vera est, illa verò falsa. Simul enim verum est dicere, quoniam est homo albus: & est homo pulcher, & non est. si enim turpis est, non est pulcher. & si fit aliquid nondum est.

Probat sub contrarias veras esse posse Sumit Aristo. duas enuntiationes sub contrarias & vtranque demonstrat veram esse, sunt illæ. est homo albus, non est homo albus. est homo pulcher non est homo pulcher. accipit quidem vtranque affirmationem veram esse sensu. negationem verò veram esse vtranque ratione ostendit. hoc pacto est homo turpis ergo non est pulcher. nota est cõsequentia & antecedetis fidem sensus facit. deinde quod fit nondum est, fit autem aliquis homo albus ergo aliquis homo non est albus. maiorem propositionem huius syllogismi quæ dicit non esse quod fit aperta quidem est. neque fallere vnquam potest, etiam si accipiamus motum. nam is, nusquam est, aut cum est, non fit. quare constat aperte, sub contrarias enuntiationes veras esse posse. falsæ autem simul esse nequeunt. alias duo contradictoria vera erunt. sed de hac re multa diximus. ij. lib. summæ sum.

Quod fit non est.

Videbitur autem subito inconueniens esse: idcirco quoniam videtur significare hæc, non est homo albus: simul & hæc, nullus homo est albus. hæc autem neque idem significat, neque simul necessario.

Ne quis sibi persuaderet falsum esse quod dixerat, quoniam hæc
duæ

due enuntiationes homo non est albus, & nullus homo est albus, idem videntur valere. & quia hæc est falsa nullus homo est albus illam non posse esse veram homo non est albus, adimit Aristo. hunc *Adimit scrupulum* diuersam esse inquit vtraque enuntiationem. Hæc *scrupulū* enim enuntiatio, homo non est albus, indefinita est & vera, quæ eadem est cum illa enuntiatione non est homo albus qua vtitur Aristoteles. illa verò enuntiatio, nullus homo est albus vniuersalis est & falsa.

Postremo ne quispiam existimaret vni affirmationi multas negationes opponi, admonet Aristo. vnam tantum negationem vni *Vnā vni* affirmationi, vno genere oppositionis opponi. diuerso autem genere *opponi =* re nihil vetat multa vni esse opposita. Nam huic enuntiationi omnis homo est albus, contrarie opponitur nullus homo est albus. illi *tur vna* verò contradictoriè aliquis homo non est albus. hæc autem omnia *ratione.* his verbis significat Aristo.

Manifestum est autem, quoniam vna negatio vnius affirmationis est: hoc enim idem oportet negare negationem, quod affirmatio affirmavit, & de eodem, vel de aliquo singularium, vel de aliquo vniuersalium, vt vniuersaliter, vel vt non vniuersaliter: dico autem vt. Est Socrates albus. non est Socrates albus. Si autem aliud aliquid de eodem, vel de alio idem, non est opposita, sed erit ab ea diuersa. Huic verò quæ est omnis homo albus est, cōtradictio est illa, quæ est, non omnis homo albus est, illa quæ est, nullus homo albus est. Illi autem quæ est, est homo albus, illa quæ est, non est homo albus.

Hoc vbi dixit Aristo. epilogum facit eorum quæ proximis capitibus explicuerat, dicens.

Quoniam igitur vna affirmatio vni negationi opponitur contradictoriè, & quæ sunt hæc, contradictoriæ inquam enuntiationes. & quoniam contrariæ aliæ, & quoniam non omnis vera vel falsa contradictio hoc est oppositio, dictum inquam est, & quare & quando vera vel falsa, dictum etiam est.

H iij Argu-

Commentarius in librum

¶ Argumentum cap. vij.

Presenti capite docet *Aristo.* quæ sit enuntiatio vna, quæ plures, tamen si de ea re pauca quædam attigerit differens de enuntiatione illa tamen nõ satis erant. multum enim cõducit ad distingendum vtrum vera an falsa sit enuntiatio intelligere quid vna enũtiatio sit, quid plures, & rursus ad cõstituendam oppositionem. vt enim *Arist.* testatur ad calcem huius capituli, in his enuntiationibus quæ plures sunt non necesse est hanc contradictionem, hoc est partem contradictionis veram esse, illam falsam. ait itaque philosophus.

Vna autem affirmatio & negatio est, quæ vnum de vno significat, vel cum sit vniuersale vniuersaliter, vel non similiter: vt omnis homo albus est, non omnis homo albus est: est homo albus, non est homo albus. Nullus homo albus est, aliquis homo albus est, si album vnum significat. si vero duobus vnum nomen positũ est, ex quibus non est vnũ, non est vna affirmatio, neq; vna negatio: vt si quispiã hoc nomẽ tunica tribuat homini, & equo, & dicat tunica alba est: hæc non est vna affirmatio, nec vna negatio. Nihil enim differt hoc, quàm dicere, est homo equus, albus. hoc autem nihil differt, quàm dicere, est homo albus, & est equus albus. Si ergo hæc multa significat, & sunt plures: manifestum est & quoniam prima vel multa, vel nihil significat: neque enim est aliquis, homo equus. quare neque in his necesse est, hanc cõtradictionem veram, illam vero falsam esse.

¶ Caput septimum.

Duplex enuntiatione. **V**na autem affirmatio & negatio est &c. Hinc summi potest hæc diuisio, enuntiatio duplex est alia vna alia plures. vna enuntiatione est si vnum de vno enuntietur. vnum autem vocat vniuocum, siue vniuersalis sit siue particularis siue indefinita. exempla omnium istorum suppeditat *Aristo.* sunt id genus, omnis homo albus est, non omnis homo albus est. est homo albus, non est homo albus. nullus homo albus est, aliquis homo albus est, modo album vnũ significet. Plures vero enuntiatio est. si in ea vox aliqua ambigua existat, vt tunica est

est alba, si nomen albi positum sit duobus, homini inquam & equo. nã perinde est ac si dicamus, homo est albus. equus est albus. quod autem dictũ est de affirmatione negationi etiam potest accommodari.

¶ Argumentum cap. viij.

IN præsentia Arist. mens est docere quonam pacto verum & falsum diuidat enuntiationes oppositas, de futuro. nam cũ multis modis enuntiatio considerari possit, & ceteri sint explanati reliquum erat vt enuntiationes oppositas persequeretur habita ratione temporis. nam enuntiationes vt tempora, diuisæ sunt. cum sit autem triplex tempus, triplex quoque differentia enuntiationum sumetur ex tempore. docet igitur in præsentia capite, quomodo se habeat verũ & falsum in his enuntiationibus oppositis quæ secundum tempora diuiduntur. & inquirit, vtrum in omnibus vno atque eodem modo existat. hic igitur scopus est. Aristo. hoc loco. verũ arrepta hinc occasione disputat de fortuito rerum euentu, & multa inculcat de arbitrij libertate contra veteres philosophos, qui illam homini adimebant. hinc vt ego sane arbitror Cicero ansam accepit de fato diserendi. ex hoc loco potissima argumenta cœpit Alexander aphrodisiensis quibus suam sententiã explicat, de eo quod est in nobis in libello quem de fato & libero hominis arbitrio fecit ad imperatores. postremo, ceteri omnes qui de libero arbitrio disseruerunt ex hoc maxime sermone naturales rationes cœpisse existimantur. ergo cum hæc ipsa disputatio maximus vsus adferat christianis etiam hominibus ad refellendam ethnicorum sententiã, atque etiam hæreticorum, æquum est, vt huic rei diligenter incumbamus. hæc ipsa etiam contemplatio ad explicandas atque intelligendas omnes partes philosophiæ maximum momentum habet. nisi enim constitutum sit, aliquid esse in nobis positum frustra morum præcepta tradentur quibus ad virtutem instituimur, atque à vitijs retrahimur. ad philosophiã quoque nature ista contemplatio conducit. tractat enim philosophus naturalis vtrum eueniant omnia ex necessitate: an aliquid efficiatur libere. ad primam etiam philoso-

Quos vsus
suppedi-
tet nobis
huius ser-
monis co-
gnitio.

¶ Argumentum cap. viij.

phiam attinet, nam primus philosophus investigat utrum res omnes providentia regantur. utrum omnia certis atque immutabilibus legibus subdita sint, an evenire aliter possint. Rursum ad dialecticam ut intelligamus, utrum certo verum & falsum omnem dividat contradictionem. quo quidem sensu de hac re in presentia Aristoteli disputat postremo tandem ad homines rudes qui hanc ipsam questionem in familiaribus colloquiis tractare solent. quam obrem magna quidem diligentia adhiberi à nobis debet ut questionem propositam intelligamus.

¶ Cap. viij. de futuris contingentibus.

IN his ergo quæ sunt & quæ facta sunt necesse est affirmationem vel negationem veram esse vel falsam. ac in uniuersalibus quidem uniuersaliter, semper hanc quidem veram illam verò falsam esse. & in his quæ sunt singularia in his autem quæ in uniuersalibus non uniuersaliter dicuntur. non est necesse. dictum est autem & de his. in singularibus verò, & futuris, non similiter.

His verbis significat Aristoteli. qua ratione verum & falsum dividant contradictionem de presenti & præterito, à contradictione futuri temporis: necessarium est enim inquit ut vel affirmatio vel negatio vera vel falsa sit. & quidem si altera uniuersalis sit, particularis altera, aut utraque, uniuersalis sit uniuersaliter. vel utraque enuntiatio sit singularis, & opposita sit una alteri, altera quidem definite vera est, altera falsa. ut si quis dicat, omnis homo albus est. aliquis homo albus non est. omnis homo albus fuit. aliquis homo albus non fuit. aut Socrates albus est, Socrates albus non est. Socrates albus fuit, Socrates albus non fuit. Si verò enuntiationes communes sint, sed sine nota uniuersali, cuiusmodi sunt sub contrariis enuntiationibus non est necesse unam esse veram alteram verò falsam: siquidem utraq; vera esse potest, ut diximus sexto capite. ratio superioris documentum est, quoniam si enuntiatio quæ dicit rem esse, aut fuisse, vera est, aut fuit. ergo res ipsa aut est iam, aut fuit. quod autem fuit iam non potest non fuisse, neque quod est, non esse. quare necessarium est ut altera determinate definiteque vera sit, falsa altera. quacumque materia constet enuntiatio.

vera

vera est hæc sententiâ. nam in materia naturali affirmatio vera, negatio falsa. in materia disparata negatio vera est. falsa affirmatio. in materia fortuita sumitur ratio ex rebus ipsis, nã si res fuit, vera est affirmatio, quæ dicit fuisse. si non fuit, negatio. ut tunizium capta est. tunizium capta non est. ante Christus fuit. ante Christus non fuit.

In singularibus verò & futuris non similiter.

Comparat enūtiationes de futuro enūtiationibus de præsentibus & præterito quarum fecimus mentionem atque ita ait, non perinde contingere in enūtiationibus singularibus & futuris quemadmodum accidit in enūtiationibus de præsentibus & præterito. non est enim necessarium ut altera definite vera sit, altera falsa, tametsi necessarium sit unam veram esse alteram falsam. Siquidem neque utraq; vera esse simul potest, neque falsa utraq; hæc est ergo conclusio quam cupit demonstrare Arist. quod etiam constare poterit ex verbis eiusdem philosophi ad calcem huius capituli, cum ait, necesse est alteram partem contradictionis veram esse vel falsam. non tamen hoc vel illud, sed utrumvis. unde tandem colligit, quod demonstrandum suscepit, quare manifestum quoniam non est necesse omnis affirmationis & negationis oppositarum hæc quidem veram illam verò falsam esse. quoniam vero enūtiationes de futuro, quemadmodum ceteræ omnes, aut materia naturali aut disparata. aut fortuita consistere possunt, hæc sententiâ Arist. tantum pertinet ad illas enūtiationes quæ materia contingenti consistunt aut fortuita. non quæ naturali aut disparata. nam si huiusmodi consistent materia altera vera erit altera falsa. est ergo verum quod ait Arist. si enūtiationes de futuro sint, & materia contingenti consistent, quæ possit fieri & possit non fieri, cuiusmodi est. bellum navale erit, bellum navale non erit. hoc enim contingens positum est in nostra potestate. observandum tamen est, hoc ipsum non solum verum esse cum propositiones de futuro contingenti singulares sunt, sed etiam cum sunt universales, secundo etiam est observandum, quod Arist. non dicit in enūtiationibus de futuro contingenti non posse unam partem contradictionis esse veram determinate, alteram falsam determinate, sed solum ait non posse fieri ut hæc sit vera illa falsa, ita ut mostremus quæ vera sit, quæ falsa. quod evenit in enūtiationibus de præsentibus, & præterito. hæc est

Quomodo verum & falsum insit in contradictionibus de futuro.

Vnde sumatur sententiâ Arist.

Ad quod genus contradictionis de futuro verba pertinent.

Prima observatio.

Secunda observatio.

Commentarius in librum

enim phrasis græcorum, vnde cœperunt latini ansam dicendi, nō posse fieri vt vna sit determinate vera altera falsa determinate. Vtrūq; verò constat illis Arist. verbis paulo inferius, quæ ergo contingunt in conuenientia hæc sunt & huiusmodi alia, si omnis affirmationis & negationis vel in his quæ in vniuersalibus dicuntur vniuersaliter. vel in his quæ sunt singularia. necesse est oppositarū hæc quidem esse veram. illam falsam. idem scribit initio huius capituli. idem quoq; adiicit ad calcem. Hanc verò conclusionem demonstrat Arist. duobus argumentis quorum alterum sumptum est à dissentaneis & adducitur ab Arist. cum inquit.

Nam si omnis affirmatio, & negatio vera, vel falsa est: & omne necesse est esse, vel nō esse: quare si hic dicat futurum esse aliquid, ille verò non futurum dicat hoc ipsum: manifestum est, quoniam necesse est verum dicere alterum ipsorum, si omnis affirmatio vel negatio vera, vel falsa est: vtræque enim non erūt simul in talibus. Nam si verum est dicere, quoniam album, vel non album: necesse est esse album, vel non album. Et si est album, vel non album, verū erat affirmare, vel negare. Et si non est, falsum dicit: & si falsum dicit, non est: quare necesse est aut affirmationem, aut negationem veram esse, vel falsam. Nihil igitur neque est, neq; fit, neque à fortuna, nec vtrumlibet, neque erit, neque non erit: sed ex necessitate omnia, & non vtrūlibet. Aut enim qui dicit, verus est, aut qui negat. Similiter enim vel fieret, vel non fieret: vtrumlibet enim nihil magis sic, vel non sic se habet, vel habebit. Amplius autem, si est album nunc, verum erat dicere prius, quoniam erit album. Quare semper fuit verum dicere quodlibet eorum quæ facta sunt, quoniam est, vel erit. Si autem semper verum fuit dicere, quoniam est, vel erit: non potest hoc non esse, vel non futurum esse. Quod autem non potest non fieri, impossibile est nō fieri. Et quod impossibile est non fieri, necesse est fieri. Nihil igitur vtrumlibet cōtingit, neque à fortuna erit: nam si à fortuna, non ex necessitate.

Syllogismus Aristotelis. Argumentum hoc pacto colligi debet. si omnis affirmatio, aut negatio definite vera est, aut falsa definite, omnia euenient necessario, omnia autem euenire ex necessitate, absurdum est, ergo non omnis affirmatio aut negatio, de futuro contingenti est definite vera, aut falsa,

falsa, quemadmodum euenit in enuntiationibus de præfenti aut præterito, in quibus licet monstrare quæ vera enuntiatio sit, & quæ falsa. discursus legitimus est. cum argumentemur hypoteticè & interempto consequenti, interimamus etiã antecedens. quod vulgò dici solet. ex conditionali argumentamur à destructione consequentis, ad destructionem antecedentis. maiorem autem propositionem huius syllogismi, primum exemplo illustrat. nam si dicat hic aliquid futurum verbi gratia Socrates lababitur, ille verò dicat non futuram, hoc est Socrates non lababitur, cum vterque non possit verum dicere, siquidem vtraque pars cõtradietionis vera simul esse non potest, alterum necessarium est definite euenire. si omnis affirmatio vel negatio definite vera est, aut falsa definite.

Exemplo
primũ de
monstrat
maiolem
propositio
nẽ huius
syllogis-
mi.

Eandem quoque maiorem propositionem probat Arist. duobus argumentis. primum tale est, necessitas rei quæ per orationem significatur, & veritas orationis retro comitant, & se mutuo consequuntur. Nam si vera est oratio quæ dicit, hoc est album, res necessario alba est. & mutata ratione, si res necessario est alba. vera est proculdubio, oratio quæ dicit rem albam esse. siquidem ab eo quod res est vel non est oratio dicitur vera, vel falsa. ergo si omnis affirmatio vel negatio certo & definite vera vel falsa est, omnia ex necessitate euenient. quod nos accipiebamus in maiore propositione superioris syllogismi.

Eandem
rem duo-
bus pbat
argumen-
tis.

Secundum argumentum à genere sumitur & hoc modo explicatur. si omnis affirmatio, vel negatio vera est definite, aut falsa. ergo vera erit aut falsa definite, affirmatio, vel negatio præfentis vel futuri temporis, & si hæc enuntiatio præfentis temporis vera est, certo atque definite. hoc est album. erit quoq; certo & definite vera hæc, hoc erit album, quod si propositio futuri tẽporis vniuersa illa quidem certo & definite, vera est, aut falsa ita vt possimus certo dicere sumpta vtraque parte cõtradietionis, hæc est vera, illa falsa, res quæ significatur per enũtiationem futuri temporis quæcunque illa sit, nõ poterit, non esse, si non potest non esse, impossibile est non esse. siquidem non posse non, & impossibile non, equipolent, impossibile est nõ esse. ergo

Secũdum
argumen-
tum.

Commentarius in librum

necesse est esse. nam impossibile non. & necesse, contraria sunt. quare postposita negatione equipolent. hoc si verum est de primo ad vltimum, si omnis affirmatio vel negatio est vera definite, omnia euenient necessario, quod a nobis monstrandum erat.

Quare inquit, nihil quidpiam erit contingens vtrumlibet, neque casu contingens. nam si quidpiam casu euenit, non euenit ex necessitate. his itaque rationibus maiorem propositionem prioris syllogismi demonstrat Arist.

At verò nec quoniam neutrum verum est, dicere contingit: vt quoniam neque erit, neque non erit. Primum enim cum sit affirmatio falsa: negatio nõ vera erit. Et cum hæc falsa sit, contingit affirmationem non veram esse. Ad hæc si verum sit dicere, quoniam album est, & magnum: oportet esse vtrumque. si vero era cras, oportet fore cras. si autem neque erit, neque non erit cras, non erit vtrumlibet: vt, est nauale bellum: oportet enim neque fieri nauale bellum, neque non fieri. Quæ ergo contingunt inconuenientia hæc sunt, & huiusmodi alia: si omnis affirmationis, & negationis, vel in iis quæ in vniuersalibus dicitur vniuersaliter, vel in iis, quæ sunt singularia, necesse est oppositarum hanc quidem veram esse, illam vero falsam. Nihil autem vtrumlibet esse in iis, quæ fiunt: sed omnia esse, & fieri ex necessitate. quare neque consultare oportebit, neque negociari: quoniam si hoc quidem facimus, erit hoc: si vero non hoc, non erit hoc.

Diluit tres prolepses.
Prima dubitatio tollitur.
Monstravit maiorem propositionem superioris syllogismi Arist. veram esse exemplo subiecto, atque etiam duplici argumento: sed quoniam multum refert intelligere veram illam esse, eandem maiorem propositionem illustrat diluendo ea omnia, quæ aduersus hanc sententiam possunt obijci. diluit igitur Arist. triplicem dubitationem, quarum primam propositis verbis explicat. ea est, poterat aliquis sibi persuadere neutram partem contradictionis de futuro veram esse, quia neutra pars est vera definite. hoc tamẽ falsum esse demonstrat Arist. deducendo autores eius sententiæ ad duo absurda, primum quidem si neutra pars vera esset, tolleretur de medio dignitas, communisque animi conceptio quæ præcipit vt vna pars contradictionis vera sit altera falsa.

Deinde

Deinde si neutra pars cōtradictionis vera est adimemus contingens, quod potest euenire & nō euenire. Vt bellum nauale erit cras, vel non erit. nam si affirmatio est falsa bellum nauale necessario non erit. & si negatio falsa est, bellum nauale necessario erit. quare idem erit & non erit necessario, cum sit omnino cōtingens: quod plane absurdum est. nam si nihil sit contingens nō oportebit consulere. neque negociari. nam consilium de his sumitur, quæ in nobis posita sunt. negociamur etiam in his rebus quæ contingere aliter possunt neque perpetuo eadē manēt. neq; eueniūt necessario. quæ enim necessario euentura sunt, etiā si nos cōsultemus diligēter, nūquam aliter euenient.

Consilium
de quib⁹
rebus su-
maur.

Nihil enim prohibet, & in annum decies millesimum, hunc quidem dicere, hoc futurum esse. illum verò non dicere Quare ex necessitate erit, quod libet eorum.

Hæc est secunda prolepsis quam dissoluit Arist. existimabit fortasse quispiam enuntiationem contingentem de futuro veram esse definire, quia verū fuit dicere superiori die, vel anno superiori, hoc quod nunc est, erit, respondet tamen Arist. hac ratione nō posse verā definite putari enuntiationem de futuro contingentem. nam etiam si dixerit quis ante annum millesimum quā res eueniat, hoc erit aut non erit, si omnis affirmatio vel negatio definite vera vel falsa sit res quidem necessario eueniet.

Secunda
dubitatio

At verò ne hoc differt si aliquis dixerit cōtradictionē, vel non dixerit. Manifestum enim quòd sic se habent res, etiam si non hic quidē affirmauerit, ille verò negauerit. Non enim propter negare, vel affirmare, erit, vel non erit, nec indecies millesimum annum magis quā in quāto libet tempore. Quare si in omni tempore sic se habebat, vt alterum verum diceretur: necesse erat hoc fieri. Et vnumquodque eorum quæ fiunt, si semper se habebat, vt ex necessitate fieret. Si enim vere dixit quis, quoniam erit, non potest non fieri, Et quòd factum est, verum erat dicere semper, quoniam erit.

Hoc loco dissoluit Arist. tertiā prolepsim, ea est. existimabit fortasse quispiā alterā partem cōtradictionis verā aut falsam esse, q̄ ab aliquo proferatur, respōdet Arist. hanc nō posse esse causam. nā tamen si

Tertiadubitatio.

Commentarius in librum

Cur ora-
tio vera
sit aut fal-
sa.

nemo illam proferat, vera aut falsa nihilominus erit contradictio. id est altera pars contradictionis. nam oratio non est vera aut falsa, quia proferatur a nobis, sed vera aut falsa dicitur, quonia res ita se habet, quemadmodum significatur per orationem. falsa vero quoniam res aliter sese habet quam per orationem significetur. constat ergo ut in copendum redigamus quae diffuse a nobis explicata sunt, veram esse maiorem propositionem illius syllogismi quem initio huius capituli confecimus, ea est, si omnis affirmatio vel negatio, definite est vera, aut falsa, omnia necessario euenire. hoc autem monstratum est ab Arist. primum exemplo, deinde duplici argumento, postremo diluendo tres dubitationes, quae adduci poterat in eam sententiam. Iam tempus est ut Arist. demonstret minorem propositionem eiusdem syllogismi, ea est fieri nullo pacto posse, ut omnia eueniant ex necessitate ut aperte constet verum esse quod probare studet fieri non posse ut contradictionis de futuro contingenti altera pars vera sit definite. altera falsa. hoc vero probat Arist. cum ait.

Si quidem haec impossibilia sunt: videmus enim esse principium, & ab eo quod consultamus, atque aliquid agimus, & quoniam est omnino in iis, quae non semper actu sunt, esse possibile & non esse similiter: in quibus utrumque contingit & esse, & non esse. Quare & fieri, & non fieri, & multa nobis manifesta sunt sic se habentia: & quoniam hanc vestem possibile est incidi, & non incidetur. Similiter autem & non incidi possibile est: non enim esset iam prius exteri, nisi possibile esset non incidi. Quare & in aliis generationibus, quae secundum huiusmodi potentiam dicuntur.

Argumē-
ta quibus
demon-
strat non
posse om-
nia neces-
sario eue-
nire.

Tria igitur argumenta capi possunt ex verbis Arist. presenti loco quibus minorem illam ^{non omnia necessario euenire} propositionem confirmat. Primum ita colligitur. si nos consultamus & quae eligimus libere agimus, non omnia eueniunt necessario, at nos consultamus & libere agimus, quae eligimus, ergo non omnia necessario eueniunt. nota est consequentia. maior probatur. quoniam si omnia necessario euentura essent, frustra consilium sumeremus de rebus a nobis conficiendis, cum aliter non possint euenire quicquid nos agamus, & quo pacto res efficienda sint, animo versemus. minor experimento manifesta est. & praepcepta hoc ipsum nos docent

docent quæ sunt à veteribus de deliberatione tradita.

Secundum argumentū sumitur à rebus naturalibus & sic explicatur si res aliqua possunt fieri, & possunt non fieri absurdum est putare euenire omnia necessario: sunt autem res aliqua naturales, quæ & fieri possunt, & possunt non fieri, ergo non omnia eueniunt necessario. nota est etiam consequentia: & maior aperta est, nam quæ necessario eueniunt, non possunt fieri & non fieri, alioqui nõ necessario euenirent, nam posse non euenire cõtradicit illi: quod ex necessitate euenit. minor quoque cõstat, nam fieri potest vt homo nascatur cum quinque digitis verbi gratia & fieri potest vt non ita nascatur, cum vtrumque cernamus in natura ergo isto illo ve modo nasci, non est necessariū atque ex consequenti, non omnia eueniunt necessario.

Tertium argumentum sumitur à rebus arte constantibus & hoc modo concluditur. vestis quæ arte constat potest scindi, & potest nõ scindi, si atteratur priusquã scindatur, & idem iudiciū est de cæteris rebus quæ arte effectæ sunt. ergo absurdū est putare & dicere omnia fieri necessario. quod si verum est, vt est sane quàm verissimum.

Manifestum igitur est, inquit Arist. quoniam non omnia ex necessitate vel sunt, vel fiunt, sed alia quidem vtrumlibet: & nihil magis vel affirmatio: vel negatio vera est. Alia verò magis quidem, & in pluribus alterum: led contingit fieri & alterum, alterum vero minime.

Est igitur proculdubio aliquid fortuitum aut contingens, cuius duas partes refert in præsentia, alterum enim contingens est ad vtrūlibet, alterum magna ex parte contingens. ad vtrumuis contingens dicitur, quod non magis aptum est fieri, quàm non fieri suapte natura. huiusmodi verò contingens positum est in hominis potestate, vt lauari Socratem. potest enim lauari si velit & si velit non lauari. nam ex libertate arbitrij, quæ homini à natura concessa est, vtrumque potest Socrates præstare. contingens magna ex parte, quod alijs nominibus contingens frequenter dicitur. & contingens natum. & contingens vt in plurimum. illud sane est quod tamen si aliter euenire possit, magis tamen aptum est fieri. hominem enim nasci cum quinque

K digitis

Commentarius in librum

digitis, contingens hoc sensu dicitur, quoniam licet aliquando contem-
eueniat frequenter sic accidit. id genus sunt effecta naturæ. nam ple-
raque naturæ effecta, ea maxime quæ in materia efficiuntur magna
ex parte contingunt. errat tamen ipsa natura interdum, culpa fortasse
materia. vt. ij. lib. de physica auscultatione. docet Arist. hæc duo con-
tingentis genera refert Arist. hoc loco.

Obiectio. Si quis autem obijciat male facere Arist. quod nō referat etiā ter-
tiam formam contingentis. est enim aliud contingens raro vt fodientē
inuenire thesaurū cuius idem Arist. mentionē facit tertio & duode-
cimo capite lib. primi de priori analysi. facile huic obiectioni satis fa-
ciemus, si dicamus ea causa prætermissam fuisse istam partem contin-
gentis ab Arist. quoniā colligi facile poterat ex opposito. est autē id,
contingens rarum aut magna ex parte. nihil igitur mirari debemus,
si fuerit ab Arist. hoc contingens prætermissum. *in opposito
eodem est casus*

Igitur esse quod est, quando est, & non esse quod non est, quan-
do non est, necesse est: sed nō omne quod est, necesse est esse. Non
enim idem est, omne quod est, necessariū esse, quando est: & sim-
pliciter ex necessitate esse. Similiter autem & in eo quod non est.
Et in contradictione eadem ratio est. Esse quidem, vel non esse
omne necesse est: & futurum esse, vel non. Non tamen diuiden-
tem, dicere alterum necessarium. Dico autem necesse est futurum
esse bellum nauale cras, vel non futurum esse: sed non futurum
esse cras bellum nauale, nec esse est, vel non futurum esse: futu-
rum autem esse, vel non esse, necesse est. Quare cum similiter ora-
tiones veræ sint, quemadmodum & res: manifestum est quoniam
quæcunque sic se habent, vt vtrumlibet sint, & contraria contin-
gant, necesse est similiter se habere & contradictionem: quod con-
tingit in his, quæ non semper sunt, vel non semper non sunt. Ho-
rum enim necesse est alteram partem contradictionis veram esse,
vel falsam: non tamen hanc, vel illam, sed vtrumlibet: & magis
quidem veram alteram, non tamen iam veram, vel falsam. Qua-
re manifestum est, quoniam non est necesse omnis affirmationis,
vel negationis oppositarum, hanc quidem veram, illam autem fal-
sam esse: non enim quemadmodum in his quæ sunt, sic se habent
& in iis, quæ non sunt quidem, possibilibus tamen esse, vel nō esse:

sed

sed quemadmodum dictum est.

Dixi initio huius sermonis Aristotelem duobus argumentis monstrare quod contradictionis de futuro contingenti non sit necessarium alteram partem veram esse definite alteram falsam: primum à nobis hætenus explicatum est, iam secundum explicemus. illud sumptum est à pari. & ita concluditur.

Secundum argumentum à pari. Syllogismus.

Talis est natura enuntiationum, qualis est natura rerum, atque res quadam fortuitæ sunt & contingentes quæ euenire possunt: & non euenire ergo quadam erunt enuntiationes contingentes, & quæ certo & definite neque veræ neque falsæ sint. quare non omnis affirmatio vel negatio de futuro est definite vera, vel falsa definite. maiorem propositionem huius syllogismi confirmat Aristo. à simili sumpto argumento, hoc modo. sicut omne quod est quando est, necesse est, esse ex hypotesi, ut Socrates dum currit necessario currit, sic etiam tota contradictio ex disjunctione necessaria est, quia necessario altera pars euenit. & quemadmodum non omnis res necessario est, sic non omnis pars contradictionis est definite vera aut falsa ergo qualis est natura rerum, talis est natura enuntiationum. Minor vero huius syllogismi monstrata est superius, nempe quædam res esse contingentes aut fortuitas.

Maiorem propositionem confirmat à simili.

Minor.

Quare vera est etiam conclusio quæ dicit non omnem affirmationem vel negationem veram esse vel falsam definite. quod initio huius sermonis demonstrare studuit Aristoteles. hoc ergo pacto quantum ego diligentia atque studio consequi potui Aristotelis, sententia præsentis capite explicari debet.

Nunc vero ut temporis & consuetudini seruiamus pauca quadam explicauimus acuratius quorum explanationem hætenus prætermisimus ut sensum Arist. inuestigaremus atque etiam appetimus.

In primis quæstio existit utrum quod Aristoteles scribit de contradictione futuri temporis, tam accommodetur vniuersali contradictioni quam singulari, omissis tamen ambagibus dicimus istam orationem ad utrunque genus contradictionis pertinere: quod ipsemet Aristoteles testatur cum inquit, atque hæc

Præ quaestio de qua contradictione differat. Dissoluit.

K ij sunt

Commentarius in librum

Arist. te sunt incōmoda & alia eiusdem generis quæ suscipere obgimur sine
stimonio. cesse sit ex omni affirmatione & negatione quæ contradictoriè no-
mine opponūtur, siue in his quæ ex rebus vniuersis constant, siue quæ

Ratione. ex singulis, alteram veram esse alteram falsam. ratione quoque mō-
strari potest: siquidem quod pertinet ad hanc rem, eadem omnino ra-
tio est vniuersarum propositionum modo contradictoriè opponantur
& singularium.

Obiectio. Sed obijciat aliquis, si hoc verum est quam obrem initio huius ser-
monis ait *Aristo.* at verò in enūtiationibus quæ de rebus singulis &

Soluitur. futuris dicunt, non ita est? huius rei ea fortasse causa est, quoniam ta-
met si in vniuersali affirmatione & negatione verum sit quod demō-
strare cupit *Aristo.* sicut & in singulari, magis apertus est euentus
fortuitus in enūtiationibus de rebus singulis quam de vniuersis. Nā
quæ proximè efficiuntur singularia sunt. atque ideo potius est vsus
exemplo enūtiationum singularium quàm vniuersarum.

*Secunda
questio.* Deinde dubitari solet vtrum re vera sit aliquid quod eueniat con-
tingenter. videtur enim nihil simile reperiri, qui locus tamen si a so-
*Vtrum sit
aliquid for-
tuitum.* phistis multis argumētis tractetur, nos vnū aut alterū duntaxat, at-
tingemus ne de hac re nihil dixisse videamur: cetera missa faciemus.

*Prima ra-
tio q̄ ni-
hil sit con-
tingens.* Primum quidem videtur nihil euenire contingenter, siquidem omne
quod futurum est necessario eueniet, nam si futurum est, nouit illud
deus ergo vel decipietur deus, quod affirmare impium est, vel eue-
niet proculdubio, quod nouit. quare nihil fortuitum est.

*Secunda
ratio.* Alterum argumentum quo videtur conuinci nihil esse fortuitum
ita explicatur. si quidpiam cōtingenter eueniret, illud maxime quod
in nobis positum est. at qui hoc non potest euenire contingenter. siqui-
dem cœli aspectus, & temperamentum nostri corporis cōpellunt nos
necessario. nihil eueniet igitur contingenter.

*Soluitur
questio.* Verum tamen proculdubio concedendum nobis est, aliquid eueni-
re cōtingenter illud maxime quod est in nostra volūate situm. nam
vt ceteras rationes prætermittam quarum bonam partem explana-
ui paulo superius ex *Aristotelis* sententia qui istam opinionem aper-
te defendit, & vt missa faciam illa argumenta quæ sunt à me expli-
cata

cata copiosius in commentario nostro de animorum in mortalitate, in quo Aristotelem defendimus: illud abunde magnum est argumentum quod singuli homines experiuntur, habere in se agendi principium & posse agere cum velint. & non agere. quod Arist. aperte demonstrat cap. v. lib. iij. Ethic. ad Nichomachum. quā obrem superest tātum duas istas rationes dissolvere quæ sunt in contrariā sententiā adductæ.

In primis quidem tametsi verum sit magnam habere vim aspectum cæli & corporis temperaturam ad agendum vel etiam intermittendum actionem. quoniam corpora permutantur vehementer his rebus: & quorūdam etiā animi: nisi ratione appetitioni resisterint, certum est neque aspectum cæli, neque corporis temperaturā necessariam vim habere ad permouendos animos. quinimō licet ratione & diuino præsidio propensionibus naturalibus obstare. huc enim vetus illud verbum spectat, sapiens dominabitur astris.

Rationes
dissoluntur.

Sed dissoluamus iam priorem rationem in qua diluenda nō parum operæ in sumi solet. concedimus igitur nosse deum vtrum res euenire debeat. an non. rursus fatemur, si res euentura sit, hoc quoque cognitum esse à deo atque perspectum. Si verò obijcias hinc fieri, vt nullo pacto res illæ possint nō euenire: peruerse colligis. nam deus cognitione sua in causa non est, vt quæ res contingenter & fortuito euenturæ erant, eueniant necessario. quinimō easdem sinit euenire: quæ ratione natura sua euenturæ erant. si vrgēas, poterit ergo non euenire ea res quam nouit deus euenturam esse, vitiosa collectio est. rursus si pergās ergo necessario res eueniet, distinctio adhibenda est. aut simpliciter necessario euenturam rem esse inquis, aut quæ ratione cognita à deo est. simpliciter quidem res illa non necessario eueniet quia suapte natura contingens est, & causæ à quibus producitur non agunt necessario, sed libere. Si verò rem accipias vt subest cognitioni dei, illa sane nō poterit non euenire. sed non inde recte colliges euenturam esse necessario simpliciter. hoc ergo pacto vtraq; obiectio diluitur.

Secunda
ratio soluitur.

Tertio quæstio illa agitari hoc loco solet vtrum res quæ fuit possit non fuisse. vulgo ita inquiritur, vtrum sit potentia ad præteritū quæ quidem quæstio suapte natura plana atque aperta est: effecta est ta-

Tertia
quæstio.

Commentarius in librum

Utrum quod fuit postea non fuisse. *men difficilis atque obscura culpa sophistarum, qui de ea re maxime gloriam ambiunt, quod non facile percipi possint. quæ tractant: cum sit summa præstantissimaque virtus præceptoris splendide atque perspicue de rebus propositis disputare.*

Adhibetur distinctio. *Ergo si roget quispiam utrum fieri possit ut quod factum est, non fuerit: facile adhiberi solutio potest. si dicamus fieri quidem posse, interdum ut euentus rei antequam res fiat impediatur. fieri autem non potest, ut non fuerit quod factum est postquam semel factum est, hoc communi loquendi ratione persuadetur. nam cum significare cepimus rem quampiam fieri nullo modo posse. dicere solemus, factum infectum fieri non posse. quod & agathon vetustissimus poeta dixit ut refert Aristot. Unde communis illa dialecticorum sententia orta est: hoc solo priuatur deus posse genita ingenita facere.*

Quo pacto vera sit propositio de præterito que vera est. *Hinc colligo propositionem de præterito veram sic esse veram. ut falsa esse non possit. ratio est quonia talis est natura enuntiationum qualis est natura rerum, atqui, ut ostendi, res quæ fuit, non potest non fuisse ergo propositio de præterito vera non potest non esse vera. hoc autem verum est, modo propositio de præterito non pendeat ex aliqua re futura. nam tunc temporis talis erit eius natura qualis est natura rei quæ futura est.*

Observatio. *Deinde colligo: non eodem pacto necessarium esse ut sit res. quæ est, quo pacto est necessarium, ut fuerit res quæ fuit. simpliciter enim necessarium est fuisse quod fuit, neque vlla ratione mutari potest. cum sit illud positum extra omnem mutationem, quonia extra proprias causas est. illud vero quod est, simpliciter non est necessarium. cum corrumpi possit. est tamen necessarium ut sit quando est, neque tunc facultatem habet. ut non sit quando est.*

Obiectio. *Sed obijcies, ergo nihil est contingens, siquidem cum exacta res est, mutari non potest, & cum est, necessario est. neque restat vllus alius modus explicandi contingens. dicendum tamen est, rem appellari contingere non quia fuit, neque quia est, sed dicitur quonia fieri potest, & potest non fieri. quo maxime constat rerum contingetia. & res effecta iam, contingens vocari solet. quonia non necessario effecta est. quæ eius causa libere agerent.*

Quarta quaestio. *Solet etiam verti in quaestione sumpta occasione ex verbis Aristot. præsertim capite, quænam sit propositio vera definite, quæ vulgo determina*

te vera dicitur: de hac vero re tã multa tãq; perplexa omnia dici solent ab his, qui disciplinas oēs atq; bonas artes corruerunt vt ego nõ possim cū hoc cõtemplor nõ infelices predicare eos homines, qui ad cognitio- nẽ doctrinæ Aristoteles per huiusmodi disspēdia aut potius præcipitia cõtendunt. quã obrẽ ego ita iudico definite verã illã esse propositionẽ quã nos possumus ostēdere verã esse, & causam reddere cur vera sit. eã inq; causam q; significet ita esse sicut est. cū ab eo quod res est vel nõ est oratio dicatur vera vel falsa. hoc quoniã in oĩbus ppositionibus de pterito & præsentĩ cõtingit dicit Arist. alterã partẽ cõtradiçtiõis de præterito & præsentĩ definite verã esse alterã falsam. qđ nõ euenit in cõtradiçtiõẽ de futuro cõtinenti. cū nõ satis cõstet. neq; ostēdi pos- sit, utrũ fieri debeat, sed possit utrũuis euenire. hãc sententiã Arist. significat illa forma loquēdi. necesse est hanc esse verã, illã falsam. po- test enim vt idem refert Arist. vtralibet vera esse, & falsa vtrauis.

Quæ sit p-
positio de
termina-
tẽ vera.

Soluitur.

Sed obijcies vel cõtradiçtiõis de futuro altera pars est vera, altera falsa, vel neutra vera, neq; falsa, vel vtraq; vera, & falsa vtraq;: hęc duo postrema fieri nõ possunt. ergo altera pars cõtradiçtionis de futu- ro cõtinenti vera est, altera falsa, ergo definite vera vel falsa. respon- dendũ est, nõ esse vtranq; partem veram neq; falsam vtraque. neque etiã neutra est vera neque falsa. sed altera vera est, altera falsa, sed quæ vera, quæ falsa sit, cognosci a nobis nõ potest, neque mōstrari. at- que id non euenit. culpa nostri ingenij, sed nature ipsius rei.

Obiectio.

Soluitur.

Locus ille Arist. initio huius capituli, in vniuersalibus quidẽ vniuer- saliter semp hãc quidẽ verã illã esse falsam, necesse inq; est, referēdus est tã ad oppositionẽ cõtradiçtoriã, cū subiectũ est cõmune, q̄ ad cõtra- riã. siquidẽ in vtraq; oppositiõẽ, subiectũ vniuersale est. & vniuersa- liter. saltẽ in vtraq; quidẽ nõ vniuersaliter & sane cõtradiçtionis al- tera pars vera est, falsa altera, cū fieri nequeat, vt sit vtraq; pars ve- ra, aut falsa vtraq; in oppositione etiã cõtraria idẽ accidit nã tametsi vtraque enuntiatio falsa esse possit, cū vera non possit esse vtraque si vna vera est, altera proculdubio est falsa. hęc nobis visa sunt pertine- re ad explanationem huius capituli quod opinione dialeçticorum hu- ius ætatis difficiles habet, explicatus.

Loci ex-
planatio.

Commentarius in librum

Erat animus illustrissime vir commentarios conficere etiam in reliquam partem huius disputationis de enuntiatione, quam secundum librum vulgo faciunt, sed quoniam intelligo neque facile neque exacte capi posse, ex huiusmodi commentarijs, eum usum quem Arist. a nobis cupit accipi, decreui quam paucissimis verbis summam perstringere sententia Aristotelea, atque illam superioribus adijcere commentarijs. ea sic habet.

De enuntiationibus infinitis. Cap. ix.

HAETenus Arist. quot essent genera repugnantiarum atque etiam regulas veritatis, & medacj, singulorum generum declaravit: nunc docet quot repugnantia fieri possint in omni genere enuntiationum. & quia varia existunt repugnantia propter nomen finitum & infinitum, & propter verbum finitum, & infinitum demonstrat primum omnem affirmationem, & negationem constare nomine, & verbo finitis aut infinitis. hoc syllogismo: omnis enuntiatione quae dicit aliquid de aliquo, aut separat aliquid ab aliquo constat nomine, & verbo finitis, aut infinitis. Omnis autem affirmatio vel negatio est enuntiatione, quae dicit aliquid de aliquo, aut separat aliquid ab aliquo, ergo omnis affirmatio vel negatio constat nomine, & verbo finitis, aut infinitis. Verbum autem sine quo enuntiatione esse non potest, appellatur hoc loco non solum praesens verum etiam praeteritum, & futurum. Vnde existunt tria genera enuntiationum. vnum earum in quibus verbum substantiuum, est, tantum predicatur, quae vocantur a latinis enuntiationes de, est secundo adiecente vt homo est. homo non est. alterum earum in quibus praeter est, verbum, est etiam aliud predicatum, vt homo est iustus. homo non est iustus. quae vocantur vulgo, est, tertij adiecentis. tertium earum quae constant verbo adiectiuo vt homo currit. in propositionibus, est. secundi adiecentis duae fiunt repugnantia, prima subiecti finiti vt homo est. homo non est. secunda subiecti infiniti, vt non homo est, non homo non est. & totidem praeposito signo vt omnis homo est. nullus homo est. in propositionibus

tertij

tertij adiacentis fiunt quatuor repugnantiæ sine nota vniuersali, vna
 vtriusque termini finiti. vt homo est victus homo nõ est victus. alte-
 ra prædicati infiniti vt homo est nõ iustus. homo nõ est nõ iustus. ter-
 tia subiecti infiniti vt nõ homo est iustus, nõ homo non est iustus. &
 quarta vtriusque termini infiniti vt nõ homo est non iustus. non ho-
 mo non est nõ iustus. totidem fient repugnantiæ si nota vniuersalis his
 quatuor generibus præponatur. interest tamen hoc inter vniuersales,
 & indefinitas quod affirmatio simplex, vt homo est iustus, & affir-
 matio prædicati infiniti indefinitæ possunt ambæ esse veræ. vt homo
 est iustus. & homo est nõ iustus. Vniuersales verò sunt falsæ. vt om-
 nis homo est iustus & omnis homo est non iustus, quarũ cõtradicen-
 tes sunt veræ, non omnis homo est iustus. & non omnis homo est nõ
 iustus. in propositionibus verò verbi adiectiui duæ fiunt repugnantia
 vna subiecti finiti vt homo ambulat. homo nõ ambulat. altera subie-
 cti infiniti vt non homo ambulat. non homo non ambulat. totidem
 fient si his duabus repugnantijs nota vniuersalis præponatur. explica-
 ta iam repugnantia exponit Aristo. consecutionem, quæ est secunda
 affectio enuntiationis. huius duæ sunt partes. equipolentia & con-
 sequentia. Prima regula equipolentiæ est duæ propositiones sub con-
 trariæ in materia fortuita possunt ambæ esse veræ. Cõtrariæ verò mi-
 nime. reliqua cõtinentur regula proeli, quæ talis est seruata quãtitate
 & subiecto mutata qualitate & attributo propositiones equipollēt.
 Vnde singularis negatio, & affirmatio trãspõsita idem valent. vt So-
 crates non est sapiens. Socrates est nõ sapiens. particularis verò nega-
 tio vt non omnis homo est sapiens, & affirmatio vniuersa transposi-
 ta vt omnis homo est non sapiens nõ equipollent quoniam non serua-
 tur eadem quãtitas. Deinde ne quis crederet nomina, & verba infi-
 nita, enuntiationes esse demonstrat non esse enuntiationes quia nõ signi-
 ficant verũ vel falsum nam si nomina inquit, & verba infinita, quæ
 sunt certæ, & definitæ significationis non significat verũ vel falsum.
 multominus nomina, & verba infinita, quæ incertam, & indefinita
 habent significationẽ significabunt verũ vel falsum aut erunt enun-
 tiationes. postremo quia plerũque prædicatũ præposuit subiecto, de-
 clarat nomina, & verba trãspõsita idem significare. nam si non signi-

Cũ est de,
est tercio
adiacere.

Vniuersa
lis & in-
definitæ
discrimẽ.

Cũ adest
verbũ ad-
iectiuũ.

Diluit ob-
iectiones.

Nomina
& verba
trãspõsita
idẽ signi-
ficant.

Commentarius in librum

ficant idem sequetur maximum absurdum quod est vni enuntiationi plures enuntiationes esse oppositas. vt huic, homo est albus erunt hæc oppositæ homo non est albus, non est albus homo, & non est homo albus. quare nomina, & verba transposita idem significant.

¶ De coniunctis, & diuisis enuntiationibus. Cap. x.

De consequentia propositionum differit. Vna enuntiationis.

Enuntiationis plures. Primum consecutarium.

Secundum consecutarium.

Percontatio.

Quando valeat consequentia à diuisis ad coniuncta.

Duo absurda.

EXposita equipolentia de consequentia propositionum à diuisis ad coniuncta, & à coniunctis ad diuisa verba facit Aristot. & quoniam multa sunt predicata quæ dicuntur coniuncta, declarat Aristot. quando fiat enuntiationis vna, & quando multe. Si multa inquit, predicata quæ coniuncta sunt rem vnam & simplicem significant, enuntiationis erit vna. vt homo est animal rationale mortale. quod si non rem vnam significant, neque ex illis fieri possit vnum non erit inquit enuntiationis vna, sed plures. qualis hæc est Socrates est homo albus musicus, ambulans. hic colligit Aristot. duo consecutaria, quorum primum est multarum enuntiationum non est vna responsio. quod probat argumento à relatis. quorum non est vna interrogatio, eorum non est vna responsio, enuntiationum autem multarum non est vna interrogatio, quia vna interrogatio est vnius partis contradictionis, at verò enuntiationes multe non sunt vna enuntiationis, multarum igitur enuntiationum non est vna responsio. Secundum consecutarium est quaestio quid est non est dialectica interrogatio quia nam licet quamlibet partem sumere. sed est percontatio. Percontationem autem vocamus cui, nec licet respondere est, neque non est. vt quid est homo. Deinde demonstrat quæ dicuntur disiunctim dici coniunctim vt homo est animal & est rationalis, & est mortalis, ergo homo est animal rationale mortale. quæ verò dicuntur diuisim non necesse est dici coniunctim vt est sutor & est bonus ergo est sutor bonus, non valet inquit Aristot. argumentandi ratio, quod probat duobus absurdis. Primo fieret progressus in infinitum si omnia quæ dicuntur diuisim dicantur coniunctim vt Socrates est homo, & est albus ergo Socrates est homo albus, & cum album per se de Socrate dicatur dicetur coniunctim ergo Socrates erit homo albus secundo fiet

nugatio,

nugatio, ut Socrates est Socrates, & Socrates est homo. ergo Socrates est Socrates homo. quare non omnia quæ dicuntur diuisim dicuntur coniunctim. Proponit Arist. his expositis duas regulas quibus intelligamus quando à diuisis ad coniunctas enuntiationes non valeat consequentia. Prima regula est, si omnia prædicata accidant vni tertio subiecto, aut inter se non valebit argumentum à diuisis ad cōiuncta ut, est sutor, & est bonus ergo est sutor bonus. Non coheret argumentum quia vtrūque accidit homini, & inter se etiam accidunt ut sutori bonum esse. Secūda regula est, si vnum prædicatum sub altero continetur non valebit consequentia, à diuisis ad coniuncta ut homo (inquit Arist.) est homo, & est animal ergo est homo animal nō valet argumentum quia homo continetur sub animali. Deinde proponit duas cauciones quæ sunt diligentissime obseruandæ ut cognoscamus quando non sit consequentia bona à coniunctis ad diuisa, quarū prima est si quæ repugnantia sit inter prædicata coniuncta non valebit consequentia à coniunctis ad diuisa. Ut Socrates est homo mortuus ergo Socrates est homo, non valet consequentia quia homo, & mortuus repugnant inter se. nam dicitur homo, quia habet vitam, & mortuus quia caret vita. Secunda si vnum dicatur per se, & alterum per accidens non valebit consequentia ut Homerus est poeta ergo Homerus est. non sequitur quia in priori dicitur verbum est de Homero per accidens per Poetam, inquam in posteriori vero Homerus, est, dicitur verbum est per se de Homero. Valebit autem consequentia si vtrūque per se dicatur. ut homo est animal ratione ergo homo est animal. atque hæc de consequentia.

Quando nō valeat consequentia. Prima regula. Secunda regula.

Quando nō valeat consequentia à coniunctis ad diuisa. Secunda.

Quando valeat consequentia à coniunctis.

¶ De consecutione, & repugnantia modalium enuntiationum. Cap. xj.

Explicata consecutione, & repugnantia simplicitatis enuntiationum tractat Arist. hoc cap. enuntiationū modificatarū repugnantia, & cōsecutionem. Modus ^{est} declarans quomodo prædicatam insit subiecto. vnde tres relinquuntur partes enuntiationis modalis, modus subiectum. & prædicatū. modi dicitur omnia nomina opposita, & aduerbia, numerantur tamen quatuor ab Arist. necesse, possibile, I ij con-

Modus. Tres partes modificatarum enuntiationum.

Commentarius in librum

Cur qua- cōtingens, impossibile: qui proprii modi sunt propterea quod diuersam
 tuor solū faciunt repugnātiā, & consecutionē modalium à simplicibus Mo-
 modos nu dalium quantitas trifariam cōsideratur. vel penes modum. vnde ne-
 meret. cesse idem valet quod omne. impossibile idem quod nullum. possibile
 Arist. idem quod aliquid. & possibile nō, siue cōtingens non, idem quod ali-
 Quātitas quomodo accipitur quātitas hoc capite, non penes notā vni-
 ex modo uersam. vt in prioribus analyticis, cū illa præponitur subiecto. nā ne-
 sumitur cesse est omnē hominem esse animal. vniuersalis est affirmās. Quali-
 presenti tas item bifariā cōsideratur. nam vel dicitur negans. quia negatur mo-
 loco, non dus. vt nō necesse est hominem currere quomodo hoc capite sumitur.
 ex signo vel quia negatur dictum, vt necesse est hominē nō currere, vt in prio-
 vt in lib. ribus. Primum itaque Arist. disputans de repugnantiā in contrarias
 de priori partes demonstrat hoc argumento à genere præponēdam esse negatio-
 analysi. nem dicto, & non modo, vt sit negans modalis. Omnis repugnantiā
 Qualitas fit penes esse, & non esse ergo modalium repugnātiā fiet penes esse,
 modifica- & non esse, & nō penes modum. antecedens probat inductione. nā
 ta enūtia huius, homo est animal negatio est homo nō est animal. vt huius ho-
 tionis. mo ambulat negatio est homo nō ambulat ergo huius modalis neces-
 Præponē se est hominē esse animal, negatio erit hominem non esse animal. nō
 da est ne- hac, non necesse est hominem esse animal. Deinde declarat Aristot.
 gatio di- do.
 Etō nō mo do. Veram repugnantiā modalium fieri si negatio præponatur modo, &
 Vera re- non verbo, idq; confirmat argumēto disiuncto à discentaneis. hoc pa-
 pugnātiā Etō. aut danda erūt duæ enūtiationes contradicentes vera, aut nega-
 fit si præ- tio præponenda erit modo, duas autem contradicentes veras esse est
 ponatur absurdum ergo negatio præponenda est modo, & non verbo. Maiorē
 negatio illustrat hoc exemplo. istæ duæ propositiones contradicētes sunt possi-
 modo bile est Socratem ambulare. Possibile est Socratem nō ambulare. &
 Maior ambasunt vera. quare negatio præponenda est modo, & non verbo
 monstra- vt possibile. non possibile, contingens, non contingens, & quæ sequū-
 tur. tur. explicata repugnantiā de consequentiā disputat Aristot. in qua
 De conse- primum refutat sententiā stoicorum. deinde consequentiā necessarij
 quentiā declarat, & postremo ordinem modalium docet. ad consequentiā
 modifica- autem intelligendam factæ sunt quedam dictiones, quarū vocales,
 tarū enū- indicant equipollentiā, de quibus est à nobis vberime disputatum
 tiationū. lib. ij.

lib. ij. summe. sed interim pauca dicenda sunt hoc loco ut Arist. sententiam aperiamus. a. quidem significat affirmationem utriusque modi inq̄ & dicti. ut necesse est esse. u. negationem utriusque ut non necesse est non esse. i. negationem modi ut non necesse est esse & e. negationem dicti ut necesse est non esse.

Stoici in equipollentia modalium primo discedunt ab Arist. quod spectat ad ordinem. nam præponunt possibile, & postponunt necessarium. eos sequuntur latini interpretes. Secundo in duabus tabulis discrepant nempe in amabitis, edentulis. cū iudicio Arist. sint. amabimus edentuli. de possibili vero, & impossibili verè sentiunt præposita negatione equipollere. ut non possibile est esse, ergo impossibile est esse, & vicissim. De necessario autem falso iudicant, nam faciunt has duas contrarias non necesse est esse, & necesse est non esse, cum ambæ veræ sint ut non necesse est hominē esse equū, & necesse est hominem nō esse equū. necesse tandem, & impossibile postposita negatione equipollent. ut necesse est non esse ergo impossibile est esse. Refutata sententia stoicorum docet Arist. tribus argumentis ex hac possibile est esse, sequi hanc non necesse est non esse. primo à disjunctis, nam ex quatuor propositionibus modi necessarij reliquæ tres non sequuntur. Sequitur igitur hæc quarta, non necesse est non esse. principio nō sequitur hæc non necesse est esse nam vnū contradicēs ex altero sequitur. nam si necesse est esse possibile est esse. quia si non sequitur possibile esse, sequitur impossibile est esse ergo vnū contrariū inferunt alterum, & erunt duo propositiones contrariæ veræ ergo sequitur illa possibile est esse, tum si possibile est esse, non impossibile est esse, & si nō impossibile est esse per vos sequitur ergo non necesse est esse ergo ex hac necesse est esse sequitur eius contradicēs non necesse est esse. quare ex hac possibile est esse non sequitur illa nō necesse est esse. Sed sequitur hæc nō necesse est non esse, ut in amabimus. neque etiā inquit ex hac possibile est esse, sequuntur hæc, necesse est esse vel necesse est nō esse. nam quod possibile est potest esse & nō esse. ac verò quod necessariū est semper est ergo cū nō sequatur tres priores modi necessarij, sequitur quartus, non necesse est non esse. Secundo quod est consequens antecedentis in bona consequentia potest esse consequens con-

Demonstrat non necesse nō idem esse, quod possibile. Primū argumentū.

Secundum argumentum.

Commentarius in librum

sequentis. Sed huius antecedentis necesse est esse consequens est non necesse est non esse ergo poterit esse consequens huius sequentis possibile est esse. hac propositio non necesse est non esse. Tertio
Tertiū ar-
gumētū. contradicentium consequentia sunt contradicentium. sed huius non possibile est esse. Consequens est necesse est non esse ergo huius possibile est esse consequens erit non necesse est non esse, quæ est contradicens illius, quæ erat necesse est non esse nam possibile est esse, & non possibile esse contradicentes sunt. quare hanc possibile est esse, Docet va-
lere istā sequitur hac non necesse est non esse qui est illius contradicens. qui in
cōsequen- primo argumento proposuerat Aristot. hanc consequentiam necesse
tiam ne- est esse ergo possibile est esse, quæ videtur aliquantulum dubia, dispu-
esse est tat nunc in cōtrarias partes ac primum probat bonam esse. nam si ad
esse ergo hanc necesse est esse. nō sequitur possibile est esse. Sequetur igitur vel
possibile non possibile est esse vel possibile est non esse. atqui hæc duæ sunt falsæ
est esse. in materia necessaria ut non possibile est hominem esse animal vel
possibile est hominem non esse animal ergo ad hanc necesse est esse sequitur hac possibile est esse. Deinde probat non esse bonam conse-
quentiam hoc argumento quod necessarium est semper est, quod pos-
sibile est potest esse vel non esse ergo ad hanc necesse est esse non se-
quitur possibile est esse. Ad questionem hanc dissoluendam duplex
Duplex potētia. solet afferri distinctio. Una est potentia. potentia aut est particeps ra-
tionis, ut voluntas nostra, quæ potest contraria velle, ut sedere non
sedere. ambulare, nō ambulare. aut est experta rationis quæ etiam est
duplex, nam aut agens est, aut patiens. agens habet vim unius dumtaxat
contrarij, ut vis calefaciendi in igne. tum quæ patiens est aut est
interna & hæc dicitur esse unius tantum cōtrarij. ut humor in aqua
neque enim aqua potest exsicari, aut est externa & hæc est particeps
distictio. utriusque contrarij, ut calor in aqua, nam potest aqua calefieri, &
Diluit frige fieri. altera verò distinctio est possibilis quod duplex est, quoddam
quæstio = enim est possibile, quod actu est, ut qui ambulat potest ambulare.
ne Arist. quoddam verò est potestate tantum, ut qui sedet potest ambulare.
Ordo mo- quibus distinctionibus positus respondet Arist. quæstioni ad necessa-
dicata rium inquit sequitur possibile non illud quod potestate est, sed quod
rū enūtia est actu, & non omne possibile, sed quoddam. Ordo modalium talis
tionum. esse

esse debet, præcedat oportet necessarium, quia perpetuum est, ut deus enquit, & angeli qui sunt actu sine potestate. sequantur contingens, & possibile, quæ aliquando sunt, & possunt non esse, ut res naturales, & ad extremum impossibile, quod nunquam actu est, ut corpora diuisa esse in infinitas partes.

¶ Quæ magis aptæ enuntiationes contrariæ dicantur. Cap. xij.

Aristoteli propositum est in hoc capite ultimo questionem explicare qua queritur, sit ne affirmationi simplici magis contraria affirmatio prædicati contrarij, an negatio simplex ut huic homo est iustus sit ne magis contraria hæc homo est iniustus quæ est prædicati contrarij, an hæc homo non est victus, quæ est negatio simplex. probat autem toto hoc capite magis contrariam esse negationem simplicem. affirmationi quàm affirmationem de prædicato contrario. ac primum docet quæ habent subiecta contraria nõ esse cõtrarias enuntiationes quoniã ambæ sunt veræ ut liberalitas est bona, & auaritia est mala. Deinde cõfirmat sex argumētis magis contrariã esse negationẽ simplicem. quorũ primũ est vñũ vni est oppositũ vno genere oppositionis. affirmationes verò prædicati cõtrarij sunt multæ. negatio autẽ vna nã vni multa cõtraria sunt nepe duo vitia vni virtuti. ergo magis cõtraria est negatio, quã affirmatio prædicati cõtrarij. Secundum per quod decipimur, id est magis contrariũ per negationẽ autem decipimur ergo negatio est magis cõtraria, minore probò, à quo fit generatio per illud decipimur, à negatione autẽ fit generatio, ut ex non homine dicitur fieri homo. ergo per negationẽ decipimur. Tertiũ quod est magis falsum id est magis cõtrarium. negatio autẽ est magis falsa ergo negatio est magis contraria. maiorem sic probat quod plus differt in eodem genere, id est magis contrarium, quod autem falsum est plus differt in eodem genere ergo maior erat vera quod est magis falsum, id est magis contrarium. minor sic probatur reliquæ enuntiationes dicuntur falsæ propter negationem. negatio verò est falsa per se ergo vera minor tertij argumenti. negatio igitur est magis falsa. Quartum argumentum enuntiatio simplex magis contraria est enuntiationi simplici quàm enuntiatio composita. negatio autem est

Enuntiationes cõtrariæ nõ sunt, quærũ subiecta sunt cõtrariæ.

Tertiũ argumentũ.

Quartũ.

Commentarius in librum

simplex, & affirmatio prædicati contrarij est composita, vt hæc liberalitas est mala, significat etiam liberalitatem non esse bonam.quare negatio simplex magis contraria est simplici affirmationi.

Quintū. Quintum, in enuntiationibus quæ nihil habent aduersum est tantum contraria affirmationi negatio. vt Socrates est homo. Socrates non est homo ergo in omnibus hoc est simpliciter & ex natura rei.

Sextum. erit magis contraria negatio. Sextum quæ ratio est enuntiationum subiecti infiniti eadem est enuntiationum subiecti finiti. sed enuntiationi subiecti infiniti vt non homo est iustus, non est contraria enuntiationi prædicati contrarij affirmans, vt hæc homo est iniustus, vel negatio infiniti prædicati vt homo non est non iustus, sed tantum contraria est negatio subiecti infiniti, vt non homo non est iustus ergo affirmationi simplici, vt huic homo est iustus, contraria tantum erit negatio simplex, vt homo non est iustus. Confirmat minorem

Confirmatio minoris propositionis.

Arist. huius syllogismi hac ratione duo contraria non possunt esse simul vera, sed negatio, & affirmatio prædicati contrarij possunt esse simul veræ ergo non erunt illi contraria. nam hæc duæ veræ sunt de homine malo. Non bonum est non bonum, & non bonum est malum. & de puero, hæc sunt veræ. non bonum est non bonum, & non bonum non est malum, hæc autem duæ non bonum est bonum & non bonum non est bonum nunquam erunt simul veræ ergo affirmationi simplici contraria erit negatio simplex quemadmodum affirmationi, subiecti infiniti, contraria est negatio eiusdem subiecti, & prædicati

Eodem modo repugnantiæ fit in vniuersalibus vt in indefinitis.

vt non homo non est iustus. Deinde docet eodem fieri modo repugnantiæ in vniuersalibus, quemadmodum in indefinitis, vt huic omnis homo est bonus contraria est negatio, nullus homo est bonus, non autem affirmatio prædicati contrarij. omnis homo est malus. ad extremum repetit, id quod hæc tenus dixerat, nempe contrarias enuntiationes & contradicentes non esse veras simul in quacumque materia sumantur. sub contrarias verò posse esse simul veras in materia fortuita & de his rebus hæc dixisse sufficiat iam ad reliqua contendamus.

FINIS.